

Linnéuniversitetet

Kalmar Växjö

Examensarbete

Så kan pedagoger göra det lättare för barn att vara barn

Pedagogers samsyn med barn som utgångspunkt

Författare: Lena Pettersson
Ewa Paulin-Larsson
Handledare: Dragana Grbavac
Examinator: Elisabeth Elmeroth
Termin: ST 2013
Ämne: AOU Kurs 6
Nivå: Examensarb. 15hp
Kurskod: GO2963

Abstrakt

Författarnas namn	Ewa Paulin-Larsson & Lena Pettersson
Titel	Så kan pedagoger göra det lättare för barn att vara barn <i>Pedagogers samsyn med barn som utgångspunkt</i>
Engelsk titel	How can educators make it easier for children to be children <i>Educators shared vision with the child in focus</i>

Antal sidor 31

Syftet med studien är att ta reda på pedagogers perspektiv och förståelse för hur barn blir bemötta enligt riktlinjer om *normer och värden* i den reviderade läroplanen för förskolan, Lpfö 98 (Skolverket 2010). Forskningsfrågor i studie är: Hur tolkar pedagoger läroplanens riktlinjer om *normer och värden*? Vilket förhållningssätt utifrån *normer och värden* använder pedagoger sig av i förhållande till barn i verksamheten? Hur kan pedagogers perspektiv av *normer och värden* uttrycka sig i praktiken?

Undersökningen i studie grundar sig på en kvalitativ forskningsstrategi. Skriftlig intervju och observationer med nio respondenter och sju ostrukturerade observationer på flera förskolor. Av resultatet från de skriftliga intervjuerna ser vi att diskussion om *normer och värden* på förskolorna är viktiga för att få en förståelse för riktlinjer i läroplanen, Lpfö 98 (2010). Att visa respekt mot barn är något som pedagogerna ansåg vara viktigt. Vilket uttrycktes av pedagoger på olika sätt.

Resultatet av vår studie i stort är att *normer och värde* upplevs som svårtolkat av pedagoger. Barn blir bemötta på olika sätt av pedagoger. Det är viktigt att pedagoger har förståelse för sin maktposition i förhållande till barn. Pedagogers bemötande och förhållningssätt har betydelse för hur barn upplever pedagogers maktposition.

Nyckelord

Förskola, *normer och värden*, etik och moral, barns värde, respekt, demokrati, maktrelationer.

Innehåll

1 Inledning	1
2 Syfte och frågeställning	2
2.1 Syfte	2
2.2 Frågeställning	2
3 Disposition av studien	2
4 Litteraturgenomgång	3
4.1 Teorier	3
4.2 Etik och pedagogik förr i skolansvärld	4
4.3 Förskolans begynnelse	4
4.4 Bemötande genom <i>normer och värden</i>	5
4.4.1 <i>Värdegrund</i>	5
4.4.2 <i>Yrkesetik</i>	6
4.4.3 <i>Pedagogers kunskap om barn</i>	6
4.4.4 <i>Förhållningssätt</i>	7
4.4.5 <i>Tolkningar</i>	8
4.4.6 <i>Barns rätt</i>	8
4.4.7 <i>Omsorg om barn</i>	9
4.5 Demokrati	10
4.6 Maktrelationer	11
5 Metod	12
5.1 Metodval	12
5.2 Urval	13
5.3 Genomförande	13
5.3.1 <i>Pedagoggrupp A</i>	14
5.3.2 <i>Pedagoggrupp B</i>	14
5.3.3 <i>Forskningsetiska principer</i>	14
5.3.4 <i>Bearbetning och analys</i>	16
5.4 Metodkritik	16
5.4.1 <i>Observation</i>	16
5.4.2 <i>Skriftlig intervju</i>	16
6 Resultat	17
6.1 Observation	17
6.1.1 <i>Pedagogers tolkning av riktlinjer om normer och värden</i>	17
6.1.2 <i>Förhållningssätt till barn genom normer och värden i Lpfö 98</i>	17
6.1.3 <i>Pedagogers perspektiv på bemötande av barn enligt riktlinjer om normer och värden i Lpfö 98</i>	18
6.2 Skriftlig intervju	18
6.2.1 <i>Pedagogers tolkning av riktlinjer om normer och värden</i>	18

6.2.2 Förhållningssätt till barn genom normer och värden i Lpfö 98	19
6.2.3 Pedagogers perspektiv på bemötande av barn enligt riktlinjer om normer och värden i Lpfö 98	19
6.3 Sammanfattning av resultaten	20
6.3.1 Observation	20
6.3.2 Skriftlig intervju	20
6.4 Analys	21
6.4.1 Pedagogers tolkning av riktlinjer om normer och värden	21
6.4.2 Förhållningssätt till barn genom normer och värden i Lpfö 98	21
6.4.3 Pedagogers perspektiv på bemötande av barn enligt riktlinjer om normer och värden i Lpfö 98	22
7 Diskussion	23
7.1 Resultatdiskussion	23
7.1.1 Pedagogers tolkning av riktlinjer om normer och värden	24
7.1.2 Förhållningssätt till barn genom normer och värden i Lpfö 98	25
7.1.3 Pedagogers perspektiv på bemötande av barn enligt riktlinjer om normer och värden i Lpfö 98	27
7.2 Metoddiskussion	27
8 Slutord	29
8.1 Förslag till fortsatt forskning	29
Källförteckning	30
Bilagor	I
Bilaga A Följebrev	I
Bilaga B Skriftlig intervju	II

1 Inledning

Med studien vill vi skaffa kunskap om hur pedagoger reflekterar kring Lpfö 98 (Skolverket 2010), kopplat till riktlinjer under *normer och värden*. Det är viktigt att belysa pedagogers förhållningssätt i förskolans verksamhet. På vilket sätt påverkar pedagogernas *normer* barn och hur mycket av pedagogers eget *värde* finns i verksamheten. Vidare vill vi ta reda på hur pedagoger bemöter barnen och visa på det etiska dilemma som finns i förskolans verksamhet. Pedagoger bör visa respekt mot barnen för att dessa ska kunna förstå vikten av omtanke för varandra. Vad innebär respekt, har det samma innebörd för alla människor?

För oss innebär respekt att kunna lyssna på barnen och bemöta dem med ett demokratiskt synsätt så barnen kan påverka sin egen situation. Det innebär också att pedagoger förväntas arbeta efter riktlinjer i Lpfö 98 (Skolverket 2010) tillsammans med barnen i verksamheten. För pedagoger medför det utmaningar men också möjligheter. Pedagogen bör ha förståelse om vad Lpfö 98 (Skolverket 2010) belyser när det gäller *normer och värden*. Samspelet mellan pedagoger och barnen handlar om att respektera varandra i en gemenskap tillsammans. Barns identitet är något som är viktigt att arbeta med i förskolans verksamhet. Det är en demokratisk rättighet att få bestämma över sitt eget liv. Där barnet själv får vara med och ta beslut i frågor om sig själv eller kollektivt. Vi frågar oss har alla samma åsikt när pedagoger talar om ett demokratiskt förhållningssätt.

Vi menar att pedagogen har stor makt i relationen till barnen och det är viktigt att vara medveten om det. Barn på förskolan har alltid pedagoger närvarande på ett eller annat sätt. Det innebär att barn aldrig blir fria från pedagogers maktövertag. Lpfö 98 (Skolverket 2010) påpekar vikten av förskollärarens ansvar för barnen i verksamheten och betydelsen av att visa dem respekt samt att barnen ska få uppleva att de är värdefulla. Vilket vi kan se hos de pedagoger som har förståelse för sitt bemötande mot barn. Därför är det viktigt att pedagoger är medvetna om det anseende de har i barngrupper och kopplar sitt förhållningssätt till *normer och värden*, Lpfö 98. Det är pedagoger som i de flesta fall bestämmer hur dagarna ska se ut för barnen i förskolan. I förskolans verksamhet placeras material efter var pedagoger tror att barn vill ha det eller placerar barn vid matbord som pedagoger vill för att få en lugnare matsituation. Ett klassiskt dilemma är när barn ska gå ut och alla barn ska gå på toaletten. Vill verkligen alla barn gå på toaletten innan de går ut? Dessa exempel påvisar att pedagoger utövar en makt som de kanske inte är medvetna om. I Lpfö 98 (Skolverket 2010) beskrivs att pedagogen ska visa respekt och även ge barn en demokratisk miljö.

2 Syfte och frågeställning

2.1 Syfte

Syftet med studien är att ur pedagogers perspektiv få förståelse för hur barn blir bemötta enligt riktlinjer om *normer och värden* i Lpfö 98.

2.2 Frågeställning

Hur tolkar pedagoger läroplanens riktlinjer om *normer och värden*?

Vilket förhållningssätt utifrån *normer och värden* använder pedagoger sig av i förhållande till barn i verksamheten?

Hur kan pedagogers perspektiv av *normer och värden* uttrycka sig i praktiken?

3 Disposition av studien

Studien består av åtta kapitel vilket är disponerat på följande sätt. Studien börjar med abstrakt som beskriver kortfattat grunden till vår studie och resultatet skildras i korthet. De centrala begreppen och syftet, likaså presenteras frågeställningarna. I kapitel ett inledningen, beskrivs vad vi vill ta reda på i förhållande till syftet och våra frågeställningar. Vårt syfte och våra frågeställningar redogör vi för i kapitel två. I kapitel tre beskriver vi dispositionen av studien. En historisk tillbakablick och redogörelse för tidigare forskning beskrivs i kapitel fyra. I kapitel fem redogörs för metodval och urval av respondenter. Där fortsätter vi med att förklara genomförandet och de forskningsetiska principer som har efterföljts. En förklaring av analys och bearbetning förekommer i kapitel såsom metodkritik. Kapitel sex redovisar resultatet av både observationer och de skriftliga intervjuer som genomförts. Det finns också en sammanfattning av dessa två metoder i kapitlet. Kapitlet avslutas med en analys av resultatet från dessa båda metoder. I kapitel sju förekommer diskussion gällande resultatet som är uppdelat i fyra delar och avslutningsvis kommer en metoddiskussion. Kapitel åtta sammanfattar studien i ett slutord och slutligen ges förslag till fortsatt forskning. Hela studien avslutas med en källförteckning där all litteratur och webbkällor som vi använt i studien finns dokumenterade. Efter alla kapitel avslutar vi med två bilagor.

4 Litteraturgenomgång

4.1 Teorier

John Deweys (1999) huvudsakliga tanke är att utveckla en skola för ett demokratiskt samhälle. Författaren menar det är viktigt att låta barn påverka sin livsvärld och att pedagoger anpassar verksamheten i förskolan till de förutsättningar som barn har. Deweys (1999) ledord är *learning by doing* vilket påvisar hur viktigt han anser att barns aktivitet är för att kunna ta till sig kunskap. Pedagoger i förskolans verksamhet bör alltså tillgodose barn med aktiviteter som barn själva är intresserade av för att ge dem kunskap och förståelse enligt Dewey (1999). Kunskapen om barnen kan pedagoger använda sig av när de hamnar i olika situationer och får problem på förskolan. Enligt Deweys (1999) teori är det praktiska arbetet i förskolan inte möjligt utan att pedagoger reflekterar och diskuterar hur de tänker. Dewey (1999) menar att människor formas av erfarenheter vilket visar sig på förskolan. När det gäller bemötande mot barn menar författaren att pedagoger inte kan bemöta barn enbart ur ett teoretiskt perspektiv utan också praktiskt. Dewey anser vidare, genom att föra en diskussion med barn kan pedagoger ge barn kunskap om hur de ska bemöta varandra (a.a.).

Vygotskij (2001) menar att pedagoger använder sig av erfarenhetsredskap när de ska försöka att förstå sin omvärld och agerar utifrån den. Vygotskij anser vidare att pedagoger kopplar ihop det fysiska och mentala, vilket visar på att Deweys teori ligger mycket nära Vygotskij när det gäller lärande och kunskap. Vygotskij (a.a.) finner att det viktigaste redskapet pedagoger har är språket. Genom språket kan pedagoger föra diskussioner och kommunicera med barn men också föra olika diskussioner med andra pedagoger för att få förståelse för och om barn. Genom kommunikation med andra skapas pedagogers tänkande, vilket har stor påverkan i verksamheten på förskolan.

Dewey (1999) och Vygotskij (2001) hamnar ofta väldigt nära varandra båda påpekar hur viktigt det är med samspel mellan barn och barn men också barn och pedagoger eftersom kunskapen växer fram genom det samspelet. Båda anser att kunskap skapas genom pedagogiska processer och att det inte är något som överförs mellan människor. Däremot menar Dewey (1999) att skolan skall utformas efter barnen och bygga på praktiska erfarenheter som barnen har nytta av ute i samhället. Lärandet förbereder människan för ett demokratiskt samhälle vilket förskolan ska ge barnen redskap för. Vygotskij (2001) menar att barnen kommer i kontakt med teoretisk kunskap i skolan.

Dagens förskolors filosofi kommer ur Friedrich Fröbel pedagogik menar Öman (1991). Fröbel utgår från att alla människor är goda och genom fostran kan goda eller onda människor utvecklas. Vidare beskriver Öman (1991) att Fröbel anser, barn är som blommor. Likt ett frö som ska bli en blomma vet barnet att det ska bli en människa. Därför ska pedagogen vårda barnen och vara lyhörda för deras egen vilja menar Fröbel pedagogiken. I Tyskland startade Fröbel i mitten av 1800-talet Kindergarten som sedermera kom till Sverige som barnträdgårdar (a.a.). Fröbel tog fram lekgåvor och menade att dessa material skulle vara stimulerande, intresseväckande och utmanande. Öman menar att Frøbels tanke var att både känslor och intellekt skall stimuleras. Materialet skulle leda till en upplevelse som i förlängningen ledde till en skapande aktivitet. Frøbels pedagogik går ut på att förena lek och inläring för att gynna barns utveckling. Fröbel menade att barn måste tänka och göra för att utvecklas som människa (a.a.)

4.2 Etik och pedagogik förr i skolans värld

Förskolan borgar ur skolans värld vilken har sina rötter i den svenska kyrkan. Präster var de som skulle uppfostra folket. Det blev obligatorisk folkskola då folkskolestadgar tillkom 1842, vilket kyrkans företrädare motsatte sig, men jordbrukssamhället tvingade fram förändringen (Orlenius 2001). Under de första 75 åren var skolan en religionskola där barnen skulle fostras till gudstro och kristet levnadssätt (a.a.). Läraren var kyrkans *förlängda arm* till barn och ungdomar. Vilket medförde att läraren behövde ha gudsfuktan och hög moral som kompetens enligt kyrkans företrädare. Skolans förebild under den tiden var prästers predikningar och visdom om det rätta. Skolan fortsatte med samma struktur där läraren var den allvetande och barnen var lärjungar med klerikal inriktning (a.a.). Skolan tog en mer patriarkalisk inriktning 1919 då den första undervisningsplanen infördes. Folkskolläraren och liberale politikern Johan Fridtjuf Berg var den som förespråkade den patriarkaliska förändringen. Skolan skulle från och med nu fortfarande vara fostrande, men staten tog bort att barnen skulle vara religiöst underdåniga för samhället (a.a.). Skolan skulle nu vara en samhällsbevarande kraft och det var *gud och fosterlandet* som utgjorde stommen i folkskolan. Fram till 1940 var det den moraliska läroplanskoden kristen tro och traditioner som var det vägledande (Lundgren 1989). Vid den tid och 200 år tillbaka hade Sverige en *förhållandevis enhetlig kultur avseende språk, religion, folkgrupper etc. inom de egna landsgränserna* ur ett internationellt perspektiv (Orlenius 2001 s. 53).

4.3 Förskolans begynnelse

Under mitten av 1800-talet kom de första barnkrubborna. Barnkrubbor var främst riktade mot ensamstående kvinnor på grund av sociala skäl (Orlenius 2001).

I början av 1900-talet kom de första barnträdgårdarna som färgades av Fröbels pedagogik till Sverige. Dessa drevs ideellt i förhållande till skolan och barnkrubbor som var sanktionerade av staten. Barnträdgårdar användes av de kvinnor som var hemmafruar och ville att deras barn skulle få en allsidig utveckling genom lek och aktivitet. Barnträdgårdar drevs tre till fyra timmar per dag och var Sveriges första deltids förskolor. Pedagogiken gick ut på att barnen skulle få leka och att ledarinnan skulle till viss del leda barnens lek, barnens egen verksamhet skulle råda. Ledarinnan skulle vara som en trädgårdsmästare och låta barn vara fria att göra som de vill men när något gick orätt till skulle hon ansa och tillrättavisa. Den moraliska fostran ansågs vara karaktärsdanande och givet av gud vilket gjorde att fostran gick före barnens egen vilja. I matematik och religion fanns sanningar som skulle förmedlas till barnen (Orlenius 2001).

År 1944 antogs titeln barnträdgårdslärarinna efter hårda fackliga förhandlingar. Yrkeskåren var delad i namnfrågan, och 1955 blev den officiella titeln förskollärare. Det dröjde emellertid till 1969 innan tidningen *Barnträdgården* bytte till *Förskolan*, vilket också blev officiella benämningen för daghem- och deltidsförskoleverksamheten från 1973

(Orlenius 2001 s. 57)

Den politiska reformen i samband med folkhemmets uppbyggnad kom pedagogiken att handla om att forma ansvarstagande, demokratiska människor och då behövdes en tydlig lärarroll. Alva Myrdal var en aktiv förespråkare för att skapa en gemensam verksamhet av barnkrubbor och barnträdgårdar som var både pedagogiska och sociala. Alva Myrdal skapade *storbarnkammare* som skulle ersätta barnträdgårdar. Dessa institutioner framställdes som oaser för storstadsbarnen till den rika befolkningen, där betoningen på *fria aktiviteter, social fostran och stödjande av barns personliga*

utveckling framhövdes (Orlenius 2001 s. 62). Dagens förskola skapades först efter andra världskrigets slut i statlig regi även om det var i liten skala till en början (a.a.). Först i början av 1960- talet började staten inse förskolans riktiga behov i samhället. Tanken var att när staten kom in i industrisamhället och det behövdes arbetskraft såg de en möjlighet i att halva befolkningen var hemmavarande kvinnor. Skulle kvinnor jobba utanför hemmet behövde de omsorg för barnen. Förskolan byggdes ut väldigt fort på grund av det sociala- och arbetsmarknadspolitiska förhållandet som rådde. Vilket blev på bekostnad av de pedagogiska frågor som inte hanns med att diskutera. Efter 1950-talet är det den *demokratiska medborgaren* som är den centrala tankestrukturen för den officiella förskolan (a.a.).

4.4 Bemötande genom *normer och värden*

4.4.1 Värdegrund

Lobsien, Persson och Sandberg (2007) har i sin studie kommit fram till hur viktigt det är att pedagoger diskuterar värdegrunden eftersom det påverkar det förhållningssätt som pedagoger har mot barn i verksamheten. Att pedagoger har samma värdegrund och diskuterar den är viktigt eftersom samhället är föränderligt. Den verksamhet som pedagoger och barnen befinner sig i påverkas av samhället. Christesen m.fl. (2012) påvisar i sin studie att pedagoger förhåller sig olika till barn vilket också visar att det är viktigt att det diskuteras bland pedagoger för att kunna bemöta barn likvärdigt. Eftersom pedagoger har olika bakgrunder, liksom barn, är diskussionen om värdegrund och bemötande viktig. Andersson och Thunell (2010) påpekar att förhållningssättet som pedagoger bemöter barn med inte är något oföränderligt eftersom nya erfarenheter och kunskaper skapar nya förutsättningar för pedagoger. De menar vidare att det inte alltid är medvetenheten som styr pedagogers förhållningssätt utan det är sättet som de förhåller sig till situationen som påverkar bemötandet.

Kontexten har också betydelse för hur social kompetens ska tolkas (Pape 2001). Vilket betyder att miljö och kultur har stor påverkan på social kompetens. Det som i ett sammanhang kan anses som rätt, kan i en annan kultur eller miljö anses som fel (a.a.). Förskolan är en miljö som i sig själv har en kultur som påverkar barnen, *det sitter i väggarna*. Förskolan i sig är en kontext med ett socialt klimat som måste beaktas i studier om *normer och värden* (a.a.). Varje individs normer och värderingar i förskolan spelar en stor roll på hur den sociala miljön utvecklas (a.a.)

Social kompetens handlar om värderingar, färdigheter, motivation och kunskap. Det handlar också om vilken miljömässiga ramar som ligger till grund för barns utveckling av kompetens

(Pape 2001 s. 25).

Pape (2001) har startat en egen förskola och arbetat med värdegrunden i den. Författaren har kommit fram till att använda sig av en metod som kallas ICPS (Interpersonal Communication Problem Solving). Det innebär i förskolans verksamhet att:

- Den vuxne ger alla barn möjlighet att berätta med egna ord vad som hänt, så att de får möjlighet att upptäcka att olika personer kan uppleva samma händelse på helt olika sätt.
- Den vuxne ska vara försiktig med att agera domare inför barnen vad gäller vad som är rätt eller fel version. De vuxna ska inte peka ut en syndabock, utan hellre uppmuntra barnen att komma med egna problemlösningar.
- Den vuxne ska uppmuntra barnen att gå vidare tillsammans och eventuellt hjälpa dem genom att komma med förslag.

(Pape 2001 s. 96)

Pape anser att genom tillfällen *som lämning och hämtning, måltider, påklädning, blöjbyte, lek och så vidare* kan pedagogerna använda som pedagogiska, så måste det finnas mål och innehåll i dessa aktiviteter (Pape 2001 s. 99).

4.4.2 Yrkesetik

Orlenius och Bigsten (2006) hävdar att: *Yrkesetiken har dels att göra med relationen mellan lärare och elev, dels med val av undervisningsstrategier och det ansvar som lärare har för barns och ungdomars framtida liv* (a.a. s. 12). Johansson (2001) påpekar vikten av pedagogers förhållningssätt och på vilket sätt de förmedlar det. Det innebär att pedagoger ska respektera vad barnen känner, tänker och talar om. Visar pedagogen inte respekt mot barnen och deras åsikter har de inte ett professionellt förhållningssätt (a.a.). Orlenius (2001) konstaterar att lärarnas yrkesetik bygger på *normer och värden*. Vidare beskriver han hur *önskvärt eller icke-önskvärt, rätt eller orätt, en plikt eller inte tillåtet* styr pedagoger (a.a. s. 118). Enligt författarens sätt att se på etik och moral menar han att varje pedagogs värden skapar normer som utgör kommande principer från vederbörande (a.a.). Andersson och Thunell (2010) påpekar att *normer och värden* är ett komplext ämne eftersom pedagoger har olika synsätt på det. Det som påverkar pedagogers synsätt är deras egen livshistoria och deras bakgrund (a.a.).

4.4.3 Pedagogers kunskap om barn

Kunskap som pedagoger har om barn ska omsättas i förskolans verksamhet erinrar Skolverket (2011). Kunskapen ska praktiseras när det gäller värdegrund, etik och bemötande i det vardagliga arbetet med barnen. Förskolan har stora och unika möjligheter att lära barnen dessa viktiga delar. Karlsson (130515) diskuterar problematiken i Lpfö 98. Hon menar att värdegrundstexten måste tolkas vilket gör att varje pedagog kan lägga sina värderingar i texten. Christesen m.fl. (2012) hävdar att pedagoger kan tolka förskolans värdegrund och förhållningssätt beroende på situationer som pedagoger befinner sig i. Det kan innebära att barnen blir bemöta på olika sätt, eftersom pedagoger tolkar situationer på olika sätt. Det kan också bero på vad pedagoger har med sig i sin egen ryggsäck vilket visar på den sociala kompetensen som pedagogen har. Pedagogers förhållningssätt mot barnen när det gäller att utelämnas dem, beskrivs i litteraturen, *Uppföljning, utvärdering och utveckling i förskolan* som viktigt (Skolverket 2012). Barnen har rätt att påverka sin situation i barngruppen även de yngre barnen kan påvisa att de inte vill genom sitt kroppsspråk. Här är pedagogens kunskap om barnen viktig eftersom de måste kunna läsa av barnen när de inte har ett verbalt språk. Då får pedagogen ta ställning för barnen och agera som deras representant. De barn som har ett språk kan visa på att de inte vill i olika situationer och pedagogen

måste då respektera barnens åsikter (a.a.). Pedagogens ställning i barngruppen påverkar hur barnen agerar i förhållande till varandra och barnen återkopplar sina handlingar till tidigare erfarenheter (Karlsson 130515). Pedagogen har också ett stort ansvar att visa respekt för barnens sinnevärld och aktiviteter. Christesen m.fl. (2012) påvisar vikten av pedagogers bemötande vilket lägger grunden till barnens sätt att respektera varandra. Respekt är beroende av relationer mellan människor, barn mot vuxen, vuxen mot barn, barn mot barn och vuxen mot vuxen, en ömsesidighet måste finnas i bemötandet av varandra för att respekt ska uppstå. I och med pedagogens pedagogiska situation där barnens olika perspektiv tolkas, innebär att pedagogens tolkningsföreträdare kan osynliggöra vissa perspektiv på grund av pedagogens egen erfarenhetsvärld (a.a.).

4.4.4 Förhållningssätt

Ett aktivt förhållningssätt innebär att pedagogerna ska vara lyhörda och skapa möjligheter för barnen att påverka sin situation vilket är viktigt i förskolan (Gren 2001). Orlenius och Bigsten (2006) hävdar att dialogen som ett pedagogiskt redskap är viktigt. Författarna menar att pedagogerna kan skapa en moralisk diskussion med barnen som leder till en lösning som de flesta barnen i sammanhanget kan acceptera (a.a.). Om pedagogerna delar med sig av sina egna erfarenheter och kunskaper kan det innebära att barnen får större förståelse och vågar vara aktiva själva. Den kunskap som pedagogerna har med sig i sin egen ryggsäck kan ge barnen möjligheter att få förståelse för pedagogerna men också våga öppna sig själv och berätta. Reflekterar pedagogerna inte över vilka värderingar men också normer som finns med i sin egen ryggsäck påverkas förhållningssättet mot barnen i verksamheten (a.a.). Christesen, Fredriksson och Hamberg (2012) påvisar att pedagogens handlande styrs av vilka värderingar de har och det kan visa sig i förskolans verksamhet. De fortsätter att påpeka vikten av pedagogens förhållningssätt vilket avspeglar sig i arbetet med barnen.

Sommer (1997) konstaterar att social kompetens kan uttryckas som *samvarokompetens*. Författaren använder sig av en liknelse med en orkester. Där författaren menar att solisten, barnen måste ha gehör, för att kunna utveckla sig själv. Samtidigt är solisten, barnen, beroende av sitt sammanhang i orkestern, barngruppen. Barnen ska hjälpa till individuell utveckling men samtidigt måste barnet kunna samspela med resten av barngruppen.

Pape (2001) hävdar att det inte räcker med pedagogerna som talar om hur barnen ska göra i sociala situationer utan pedagogerna måste diskutera och visa barnen hur den sociala samvaron fungerar. Pedagogerna måste diskutera olika värderingar i förskolan och vara närvarande pedagog. När tillfälle ges i barnens egen aktivitet belysa hur barnen kan lösa en situation på ett värdegrundsmässigt sätt. Genom att vara med i barns aktiviteter kan pedagogerna hjälpa dem att ta konsekvenser av sina handlingar och de får ett samspel som kan användas vidare i barngruppen (Skolverket 2010).

Johannessen (1995) beskriver hur barnen tränar social kompetens genom att diskutera tankegångar. Tidigare nämnda författare menar att barnen oftast vet vad som är rätt och fel men när situationer uppstår och barnet ska välja mellan att till exempel få den sista kakan eller dela den med en kamrat går instinkten in och barnet väljer oftast efter sina egna fördelar. I det exemplet väljer barnet förmodligen att ta *hela kakan* istället för att dela den. Samtidigt vet barnet att dela vore det mest rättvisa.

För att förändra sina värderingar och sitt beteende måste barnet vara motiverat. Det måste känna att de förändrade värderingarna har en positiv inverkan på samspelet med andra, och där med representerar en kvalitativ förändring i tillvaron.

(Pape 2001 s. 31)

4.4.5 Tolkningar

Hur pedagogen tolkar och ger uttryck för sina värderingar påverkas av hur dennes filosofiska ståndpunkt, politiska och religiösa åskådning ser ut (Orlenius 2001). Det ontologiska ställningstagandet påverkar hur pedagogen bemöter barnet. Medan den pedagogiska verksamheten i praktiken fordrar att pedagogen bemöter barnet som både beroende och med egen vilja att påverka sitt liv (Orlenius & Bigsten 2006). Barnens integritet ska åberopas vilket innebär att barnen ska bemötas med respekt (a.a.). Orlenius (2001) menar vidare att det inte går att skapa ett dokument med fasta principer om vad värdegrund är. Varje människa har sina egna tolkningar av etik som skapar dennes moral. Genom att gemensamt på en förskola eller ett skolområde formulera gemensamma värden, skapar pedagoger ett instrument som varje individ kan reflektera sina åsikter och värderingar mot. På så sätt finns det en möjlighet att komma närmare varandra i ett värdegrundsarbete som ständigt måste vara levande (a.a.).

4.4.6 Barns rätt

Barnkonventionen (130529) tar upp i *artikel 2* hur viktigt det är att alla barn har samma rättigheter och barnens värde ska vara lika för alla barn, inget barn får diskrimineras. På förskolan ska alla barn behandlas lika och bemötas med samma förhållningssätt från alla pedagoger. Det innebär att pedagoger bör ha kunskap om *normer och värden*, hur det ska genomsyra verksamheten för att kunna arbeta med värdegrunden menar Skolverket (2011). De fortsätter i sin text att påvisa vikten av att barn blir bekräftade vilket är förutsättningar för att barn ska utvecklas och känna sig trygga i den miljö som de befinner sig i. De yngre barnen i verksamheten är mer utlämnade och det är lätt för pedagoger att sätta deras respekt åt sidan när det går fortare för de vuxna att klä på barnen, snyta eller torka dem. Barnkonventionen (130529) tar upp ämnet i *artikel 16* vilket innebär att barnen ska respekteras till privatliv. Kan barnen snyta sig själva? Kan pedagoger göra på annat sätt för att respektera barnets vilja att snyta sig själv? Skolverket (2011) påpekar vikten av att alla pedagoger i förskolans verksamhet måste veta men också ha kunskap om vad *normer och värden* innebär.

Vad som är *barnets bästa* kan vara olika för människor (Pape 2001 s.101). Författaren anser att de flesta människor kan vara överens om när barnen är *älskade, respekterade och förstådda* då upplever de sig omhändertagna (a.a. s. 101). Författaren hävdar vidare att var och en har sin egen uppfattning om vad som är god omsorg för *barnets bästa*. Dessa uppfattningar baseras på erfarenheter, kultur och vedertagna sanningar (a.a. s.101)

4.4.7 Omsorg om barn

Omsorgsbehovet i förskolan ska vara professionellt och bygger på ansvars känsla och etik (a.a.). Pape (2001) menar att alla barn ska ha lika god omsorg, men samtidigt är barn olika och det innebär att pedagoger måste göra olika för att det ska bli lika. Om ett barn har behov av att sitta i knä varje morgon så ska den få göra det, medan barnet som springer in på avdelningen varje morgon inte har behovet. Båda barnen får sina behov tillgodosedda men på olika sätt eftersom deras behov är olika. Det utmanar pedagoger att bemöta barn olika beroende på vilka behov barnen har. Författaren menar det krävs lyhördhet från pedagoger och förståelse för barn, annars kan barnen upplevas oregeliga. Vidare menar författaren att, *det är inte alla vuxna som gör det lika lätt för barnen att vara bra barn.* (a.a. s. 11).

Pape (2001) tar upp vikten av att pedagoger intresserar sig för barn. Via pedagogens förhållningssätt kan de visa barn att de är intresserade. Genom att påvisa vissa saker som barn gör är acceptabla och oacceptabla får barn gränser, vilket visar att pedagogen intresserar sig för barnens förhållande (a.a.).

I den undersökning jag genomförde i samband med min magisteruppsats ville jag få fram vilka slags vuxna barn önskar att vi skall vara. Svaren jag fick var entydiga. Det är uppenbart att de önskar sig vuxna som kan visa vad de står för. Barnen ställer krav på att vi ska vara närvarande, att vi ser dem, lyssnar på dem, visar handlingskraft när det krävs handling, hjälper dem när de behöver hjälp och anpassar förhållandena på bästa sätt och – sist men inte minst – att vi är rättvis (a.a. s. 123).

Författaren anser vidare att barn vill ha ärliga vuxna som visar hela sitt känsleregister från skratt till gråt och vad de tycker och känner inför olika saker (a.a.). Karlsson (130515) anser att hon i sin studie kan se ett speciellt mönster för flickor respektive pojkars hantering av grupp gemenskapens normer. Tidigare nämnda författare menar att flickor genom vänskaplig kontroll påminner varandra om vilka regler som gäller i samvaron, medan pojkar letar efter en jämlike som är intresserad av samma aktivitet som de själva. Ytterligare aspekter som Karlsson (a.a.) fick fram i sin studie var att barnens gemensamma erfarenheter har betydelse för hur de bemöter varandra. Vidare såg författaren i sin studie hur barnen ville att pedagoger skulle agera i förhållande till dem. Barnen visade att de vill klara sig själva och ansåg att pedagoger inte skulle bestämma över dem, förrän situationer inte var acceptabla längre. Så länge aktiviteter flöt på och förhållandena barn emellan fungerade vill de vara ifred. Barnen kunde i viss mån själva agera när någon situation blev konfliktmässig. Även i relation till pedagoger kunde barn sätta sig upp emot dem om barnen ansåg att situationen blev oacceptabel. Barn gav också prov på att de hämtade pedagoger när de upplevde en situation svårlöst och de själva inte kunde lösa situationen (a.a.).

Det behövs motivation för att barn ska uppföra sig som de vet att de ska (Pape 2001). Därför är det viktigt att vuxna runt barn är positiva förebilder som uppför sig som de själva vill att barnen ska. Miljön är en faktor som är betydelsefull. Det är viktigt att vara medveten om miljöns fysiska och sociala betydelse. Det påverkar barnens motivation att anamma vuxenvärldens normer. Pape (2001) har gjort en studie där hon fick fram att barnen själva har stor betydelse för varandras kunskapssökande, handlingar och förhållningssätt till varandra och vuxna.

Pape (2001) konstaterar att vuxna i dagens samhälle inte är närvarande i barnens livsvärld. Vidare frågar författaren sig, hur barn lär sig samhällets regler, när inte vuxna är närvarande i barnens aktiviteter. Barnen är kompetenta men de kan inte skapa egna regler eftersom de inte har den vuxnes erfarenhet. Om de skapar egna regler blir det *djungelns lag* som får råda och det är inget som hon förordar (a.a.). Genom att samspela med barnen och utifrån en positiv människosyn påverka barnen till att delta i en gemensam utveckling för ett välbefinnande som fungerar i samhället. Genom att visa på att var och ens uppförande och handlingar påverkar oss själva men även andra i vår närhet (a.a.). Pape (2001) anser att social kompetens är hur vi förhåller oss till andra människor. Författaren frågar sig, visar vi samma respekt mot alla medmänniskor som vi själva vill bli bemötta med, oberoende av kön, ålder, ras eller position (a.a.). Vidare menar hon att vi inte ska kräva mer av barnen än det vi själva kan följa.

4.5 Demokrati

Lindensjö (2003) konstaterar att det är viktigt att belysa demokratisynen för att se komplexiteten i demokratins svårigheter. Att se spänningen *mellan individuell autonomi, kollektiv gemenskap, rättigheter, välfärd, politiskt deltagande, omfördelning, gemensam identitet, grupp identitet* (a.a. s. 144). När det talas om demokrati i förskolan är den enligt Johansson och Roth (a.a.) populära formen majoritetsdemokrati. Majoritetsprincipen går ut på att varje medborgare har en röst. Det finns ett dilemma i principen då minoriteter inte kan göra sin röst hörd genom den. Å andra sidan menar förespråkarna att genom principen får staten flest nöjda medborgare (a.a.). Jonsson och Roth (a.a.) hävdar att identiteten har nära samband med bildning och demokrati. De anser att identitet *är hur vi uppfattar oss själva som individer och som grupp* (a.a. s. 95). Bildning är hur vi utvecklas som människor genom erfarenheter och andra lärprocesser som vi går igenom under livet. Det gör att vi utvecklas som människor (a.a.). Det är en demokratisk rättighet att få bestämma över sitt eget liv. Där barnen själv fattar beslut i frågor om sig själv eller kollektivt väljer sina företrädare som för sin egen talan och åsikter (a.a.).

Genom liberal demokrati uttrycks rättvisepincipen där frihetsprincipen ger medborgare jämlikhet och skillnadsprincipen ger social rättvisa (a.a.). Lindensjö i Jonsson och Roth (2003) hävdar att tolerans är liberaldemokratins ideal. Kommunitär demokrati är när pedagogen ser hela gruppen som en helhet med både tanke på det förflutna och framtiden i arbetet (a.a.). Pedagogen visar solidaritet mellan deltagarna i gruppen och kan se hur gemensamma ageranden kommer att påverka framtiden för alla parter (a.a.).

Pedagogen ska lära barnen ett demokratiskt förhållningssätt vilket innebär att barnens tankar ska respekteras men också att ta ansvar för hur pedagogen bemöter barnen. Jonsson och Roth (2003) hävdar att det demokratiska samtalet inte bara gäller för pedagoger att tala och lära ut, utan även att lyssna och kunna påverkas av det som kommer fram i det demokratiska samtalet. Gren (2001) menar att demokrati handlar om samspel, ömsesidighet och om lyhördhet vilket är viktiga delar att bygga på när det gäller förhållningssätt mellan barn och pedagoger. Henriksen och Vetlesen (2001) påvisar vikten av hur vi bemöter människor och vilket förhållningssätt vi visar barnen. Värdet Karlsson (130515) lägger i demokrati är att individer både kan vara eniga och oeniga i en diskussion eller situation. Beroende på om tillfället tolkas av barn eller vuxna har det betydelse för hur situationen tolkas. Samma tillfälle kan tolkas av barnen som de har enighet i till exempel leken medan pedagogen anser att de har oenighet i leken. Vidare konstaterar hon att demokrati är en process i det pedagogiska

sammanhanget där ansvar och olikhet är viktiga beståndsdelar. Pedagoger villkorar barnens möjligheter att öva inflytande i förskolan då pedagoger kommunicerar genom sina förväntningar på att barnen ska uppträda på det rätta sättet menar Emilsson (2008). Författaren låter oss förstå att demokrati är när pedagoger skapar möjligheter genom sitt förhållningssätt mot barnen så att de kan medverka på ett demokratiskt sätt.

4.6 Maktrelationer

Johannesen och Sandvik (2008) fastställer vikten av pedagogers förhållningssätt mot barn, vilket påverkar barns möjligheter till delaktighet i verksamheten. Det visar på att pedagoger har stor makt i relation till barnen och för deras möjlighet till inflytande och delaktighet i verksamheten. Christesen m.fl. (2012) konstaterar att pedagogerna bör tänka på hur de bemöter barnen eftersom de är barnens förebilder och har stor makt över dem. Ansvarsmässigt innebär det för pedagoger att fundera över hur makten förhåller sig till barnen och ha respekt för barnens egna tankar. Johannesen och Sandvik (2009) pekar på vikten av pedagogernas förståelse för barnens inflytande och att barnen har rätt att få vara delaktiga och ha inflytande eftersom det handlar om gemenskap i slutändan. Olivestam och Thorsén (2011) anser att makt handlar om att använda den så att pedagogerna kan ta hänsyn till de som har mindre auktoritet, alltså barnen. Orlenius och Bigsten (2006) menar att mycket av pedagogernas värderingar *sitter i väggarna* vilket gör att barnens självbestämmande begränsas.

Pedagoger i förskolan har stor makt anser Olivestam och Thorsén (2011). När det gäller att bruka auktoritet så gäller det för pedagoger att vara professionell men också vara medveten om sin position. Medvetenheten om sin maktposition innebär alltså att förstå att barnen är beroende av pedagoger. Olivestam och Thorsén (2011) påpekar vidare vikten av pedagogers roll i förskolan. Ju mer makt pedagoger har desto viktigare blir ansvaret av bemötandet mot barnen. Johansson (2001) påvisar vikten av att bli medveten som pedagog över dilemmat att de har stor makt över barnen. En professionell pedagog är medveten om sin situation menar Henriksen och Vetlesen (2001) och ser de olika maktsituationer som uppstår. En professionell pedagog har också en situationsförståelse vilket leder till att pedagoger inte behöver visa sin auktoritet utan kan diskutera fram en lösning tillsammans med barnen (a.a.). Även Olivestam och Thorsén (2011) påvisar att pedagogers ansvar är att visa respekt men också tillgodose barnens eget värde. I propositionen som regeringen lagt, står det att barnen är *samhällsmedborgare med kompetens och kunskap utifrån sina förutsättningar* (Proposition 1998/99:115 s. 182). Propositionen (1998/99:115) visar på att barnen är kompetenta och kan bestämma över sina egna levnadsvillkor. Vilken den svenska regeringen har åberopat och konstaterar att barnen ska få komma till tals när det gäller dem själva. Karlsson (130515) menar att barnen har olika strategier för att bistå den gemensamma samvaron med andra barn. Barnen vill själva ha kontroll över sin lek anser hon. Genom det gör barnen olika särskiljningar som skapar utrymme för att ha makt över sin egen lek. Dessa särskiljningar kan vara att inte låta vuxna störa i leken eller att insistera på sin egen tanke i förhållande till kamraten. Samtidigt menar hon att barnen själva har turtagning i leken och visar respekt för varandra i kamratkulturen. Barn lever sig in i leken och har ibland svårt att avbryta den när en intensiv leklust har infunnit sig. I ett sådant sammanhang kan det hända att barnen ger uttryck för att bryta mot den formella makten som pedagoger har (a.a.). Även Johansson (2001) beskriver vikten av att respektera eller ha omsorg om varandra och det innebär att vara lyhörd för den andres behov. Vidar menar Orlenius och Bigsten (2006) att det är ett led i att finna normer för det samhälleliga samspelet att *lära för livet*.

Skolverket (2011) påpekar vikten av att använda sig av kunskaper som Lpfö 98 bygger på när det gäller *normer och värden*. Speciellt de yngre barnen eftersom det är lätt att barnens respekt åsidosätts eftersom det går snabbare att hjälpa barnen än att låta barnen göra saker själva. Det är lätt att glömma bort att även de yngre barnen vill försvara sitt värde och visa sin omsorg om andra, låter Johansson (2001) oss förstå.

I Karlssons studie:

[...] framgår att lärarens position är betydelsefull för hur ett samtal utvecklar sig. Även om barnen tar ansvar för sina respektive utgångspunkter för det som de pratar om, så visar de respekt för lärarens position och formella makt och anpassar sig. Det skapas då ett samtalsinnehåll med stöd av den respekt som barnen visar läraren och barnen överlåter åt lärarens formella makt och position att göra överväganden och ställningstaganden om vilket perspektiv som skall gälla.

(Karlsson 130515 s. 184)

Christesen m.fl. (2012) hävdar att pedagoger i förskolan kan ha olika förhållningssätt eftersom synen på förskolans värdegrund tolkas olika av pedagoger. Det innebär att barn kan bli bemötta på olika sätt eftersom pedagoger har stor makt i verksamheten. Tolkar pedagoger värdegrunden på olika sätt kan även barns respekt tillgodoses på olika sätt. Christesen m.fl. (2012) konstaterar också att pedagoger har stor makt eftersom barn blir bemött på olika sätt och inte kan påverka pedagogers bemötande. Johannesen och Sandvik (2009) anser att vuxna har stor makt i relation till barn.

Skolverket (2011) nämner att olika studier tar upp vikten av pedagogers förhållningssätt och att det ska vara det centrala för arbetet i förskolan. Det övergripande uppdraget i förskolan att arbeta med värdegrunden som ska sätta sin prägel på arbetet i verksamheten. När det gäller värdegrunden handlar det om vilket förhållningssätt pedagoger använder sig av. Om pedagoger har ett demokratiskt arbetssätt avspeglas det i förhållningssättet. Genom att diskutera olika händelser menar Skolverket (2012) kan pedagoger påverka situationer som inte är acceptabla i förskolan.

5 Metod

5.1 Metodval

Studiens syfte är att ur pedagogers perspektiv få förståelse för hur barnen blir bemötta enligt riktlinjerna om *normer och värden* i Lpfö 98 (Skolverket 2010). Forskningsmetoden vi använder oss av är kvalitativ (Ahrne 2011). Den kvalitativa metoden känner vi passa vår avsikt att, få förståelse för hur pedagogerna upplever sin relation till barn i förskolan. Genom att beskriva, klargöra och tolka observationer och skriftliga intervjuer menar vi att vi belyser pedagogernas syn på deras verklighet (a.a.).

Vi ville göra en studie med emisk ansats av hur ur pedagoger bemöter barn enligt Lpfö 98 riktlinjer om *normer och värden* (Pike 1954; Skolverket 2010). Vi vill göra studien genom pedagogernas perspektiv och se helheten med hjälp av kontext och aktiviteter i förskolans verksamhet (a.a.). Pål Repstad (2007) menar genom att använda sig av flera metoder för data insamling får forskaren en säkrare grund för tolkning. Det kallas att forskaren använder sig av triangulering. Trianguleringen ökar trovärdigheten i studien då forskaren belyser fenomenet på flera sätt och ser hur fenomenen stödjer varandra (a.a.) Där med blev det beslutat att den kvalitativa studien skulle bygga på observationer och skriftliga intervjuer.

Vi började med observationer av 3-4 arbetslag vardera under vårterminen som underlag för empirin. Observationer varade i cirka 30 minuter och observatörerna fokuserade på respondenters agerande i förhållande till barn och våra frågeställningar. Som observatörer var vi kända för både barn och respondent. Det gjordes ostrukturerade observationer där händelseförloppet skrevs ned med stödord. Patel och Davidsson (2011) menar att ostrukturerade observationer kan användas när observatören vill förstå så mycket som möjligt av ett sammanhang. Det innebär att vi dokumenterade allt vi såg under observationstillfället. Patel och Davidsson (a.a.) påtalar att det är svårt att få med allt som händer under observationen och menar ljudinspelning är ett gott hjälpmedel för att kunna observera allt som händer.

För att kunna få bättre slutsatser i vår kvalitativa studie använde vi oss av skriftliga intervjufrågor (se bilaga 1). Vi använde oss av strukturerade intervjufrågor vilket innebär att vi ställde samma skriftliga frågor till alla respondenter (a.a.). Frågorna var öppna i sin karaktär, vilket gjorde att respondenter fick möjlighet att formulera sina egna tankar i ämnet.

Genom den skriftliga intervjun blev underlaget för bearbetning och analys större. Patel och Davidsson (2011) menar att i skriftliga intervjufrågor är forskaren hänvisad till respondenters villighet att svara. Intervjustudien innehöll 6 öppna intervjufrågor där första frågan var av allmän karaktär i förhållande till läroplanen och den sista var öppen för egna reflektioner. De övriga frågorna var riktade mot vårt syfte (se bilaga 2).

5.2 Urval

I studien har gjorts personurval baserad på Patel och Davidsson (2011) beskrivning av fallstudie. Vi har valt två organisationer som vi kallar pedagoggrupp A och B. Respondenter i dessa grupper valdes ut ur närhetsperspektivet till oss. Vilket också innebär att pedagoggrupp A respektive B geografiskt kom från södra respektive mellersta Sverige. Urvalet är gjort med tanke på studiens tidsram, med möjlighet att utföra observationer och lämna skriftliga intervjuer rationellt och tidsbesparande. Samtidigt finner vi en styrka i att respondentgrupperna kommer från geografiskt åtskilda områden. På det sättet generaliserar vi stickprov ur förskoleverksamheten (a.a.). Sammanlagt observerades sju arbetslag och 23 skriftliga intervjuer delades ut.

Pedagoggrupp A bestod av flest utbildade barnskötare, många respondenter har arbetat i barnomsorgen länge och har en lång erfarenhet av verksamheten. Det finns enbart kvinnliga pedagoger i studiegruppen och deras medelålder hamnar omkring 40 år. I pedagoggrupp B är två tredjedelar förskollärare och resterande barnskötare. De flesta respondenter i studiegruppen har lång erfarenhet av förskolan verksamhet. Det är bara kvinnliga respondenter i gruppen och medelåldern är cirka 47 år.

5.3 Genomförande

Inför studiens skriftliga intervju lämnades följebrev ut till de respondenter som skulle vara med i studien (se bilaga 1). I brevet fick respondenter information om att vi läser sista terminen på *Lärarytbildning för verksamhet i förskola och förskoleklass* på Linnéuniversitetet. Att vi skriver ett gemensamt examensarbete där syftet är: *att ur pedagogernas perspektiv få förståelse för hur barnen blir bemötta enligt riktlinjerna om normer och värden i Lpfö 98.*

5.3.1 Pedagoggrupp A

Information om intervjuformuläret och observationer lämnades på en arbetsplatsträff när alla respondenter var samlade, även förskolechefen fanns på plats. Informationen som tilldelades respondenter var en kort information om studien och hur viktiga deras svar var för resultatet. Information lämnades om att svaren var anonyma och att svaren skulle lämnas i ett kuvert på de olika avdelningarna. Intervjuformulären lämnades i två kuvert på varsin avdelning så att respondenter kunde ta ett eget exemplar för att svara. Sammanlagt var det 10 respondenter som fick möjlighet att svara på frågorna. Respondenterna fick senare information om att intervjuformuläret fanns via deras mail och på så sätt kunde de svara via dator och skriva ut på arbetsplatsen. Respondenter fick en vecka för att hinna med att svara. Intervjuformuläret med svaren skulle läggas i kuverten på de olika avdelningarna. När inlämningstiden var förbi gav vi respondenterna ytterligare några dagar för de eventuella respondenter som inte hade hunnit lämna in sina svar. Ingen påminnelse föregicks under veckan utan alla respondenter fick ansvara för att de ville vara delaktig i studien. Vi fick in fem besvarade skriftliga intervjuer av 10 utlämnade.

5.3.2 Pedagoggrupp B

Information om observationer lämnades på en arbetsplatsträff när alla respondenter var samlade då även förskolechefen fanns på plats. Intervjuformulärinformation lämnades ut personligen till 13 respondenter. Ett exemplar lämnades på varje avdelning. Ett mail skickades centralt till alla respondenter där fler formulär fanns och möjlighet gavs att skicka in formulären via mail. Respondenter informerades om att de då inte var anonyma för oss, men att det inte skulle påverka bedömningen av formulären. Respondenter fick en veckas tid att fylla i formuläret och sedan lämnades dessa i ett kuvert som fanns i personalrummet på förskolorna. Under inlämningstiden hade vi ingen kontakt med respondenter. När inlämningstiden var förbi mailade vi en påminnelse till respondenter centralt och informerade om att de hade några dagars frist till om de ville bidra med inlämnade av formulär. Vi fick in fyra besvarade skriftliga intervjuer av 13 utlämnade.

5.3.3 Forskningsetiska principer

Vi har följt vetenskapsrådets *informationskrav*:

Regel 1

Forskaren skall informera uppgiftslämnare och undersökningsdeltagare om deras uppgift i projektet och vilka villkor som gäller för deras deltagande. De skall därvid upplysas om att deltagandet är frivilligt och om att de har rätt att avbryta sin medverkan. Informationen skall omfatta alla de inslag i den aktuella undersökningen som rimligen kan tänkas påverka deras villighet att delta.

(Vetenskapsrådet 2002 s. 7)

Vi har följt vetenskapsrådets *samtyckeskrav*:

Regel 2

Forskaren skall inhämta uppgiftslämnarens och undersökningsdeltagares samtycke.
vetenskapsråd

(a.a. s. 9)

Regel 3

De som medverkar i en undersökning skall ha rätt att självständigt bestämma om, hur länge och på vilka villkor de skall delta. De skall kunna avbryta sin medverkan utan att detta medför negativa följder för dem.[...]

Regel 4

I sitt beslut att delta eller avbryta sin medverkan får inte undersökningsdeltagarna utsättas för otillbörlig påtryckning eller påverkan. Beroendeförhållanden bör heller inte föreligga mellan forskaren och tilltänkta undersökningsdeltagare eller uppgiftslämnare.

(a.a. s. 10)

Vi har följt vetenskapsrådets *konfidentialitetskrav*:

Regel 5

All personal i forskningsprojekt som omfattar användning av etiskt känsliga uppgifter om enskilda, identifierbara personer bör underteckna en förbindelse om tystnadsplikt beträffande sådana uppgifter.[...]

Regel 6

Alla uppgifter om identifierbara personer skall antecknas, lagras och avrapporteras på ett sådant sätt att enskilda människor ej kan identifieras av utomstående. I synnerhet gäller detta uppgifter som kan uppfattas vara etiskt känsliga. Detta innebär att det skall vara praktiskt omöjligt för utomstående att komma åt uppgifterna.

(a.a. s. 12)

Vi har följt vetenskapsrådets *nyttjandekrav*:

Regel 7

Uppgifter om enskilda, insamlade för forskningsändamål, får inte användas eller utlånas för kommersiellt bruk eller andra icke-vetenskapliga syften.

(a.a. s. 14)

Alla respondenter som varit med i studien har givet sitt muntliga medgivande till det. Enligt Patel och Davidsson (2011) utformas enkäter och intervjuer med *tratt-tekniken*. Det innebär att den skriftliga intervjun börjar med en öppen fråga med allmän karaktär. Efter det kom specifika frågor riktade mot syftet. Avslutningsvis menar Patel och Davidsson (a.a.) att en punkt med övriga tankar om intervjun är på sin plats. Vår skriftliga intervju var uppbyggd med *tratt- teknik* (a.a.). Ett följebrev föregick den skriftliga intervjun. I följebrevet stod bland annat syftet och frågeställningen för studien (se bilaga 1). Svaren lämnades anonymt i ett adresserat kuvert, *till examensarbete*, på varje förskola. Vi avslutade brevet med: *Din medverkan är viktig för att få en stor tillförlitlighet på resultatet i intervjustudien* (se bilaga 1). våra namn, telefonnummer och e-mailadresser var med i följebrevet om respondenter hade några övriga frågor angående den skriftliga intervjun. Genom den skriftliga och muntliga informationen har vi tillgodosett Vetenskapsrådets (2002) krav för den skriftliga intervjun.

Inför observationer informerades respondenter enligt etiska principer när alla var samlade. Respondenter informerades om vilket syfte och frågeställning examensarbetet har. Vi informerade om att deras deltagande var frivilligt och att de skulle få läsa resultatet av observationen innan vi använde det i examensarbetet. Det gav dem möjlighet att avbryta sin medverkan. Informationen delgavs muntligt vid en pedagogträff. Vi var medvetna om att det inte alltid är så lätt att avsäga sig något i stor grupp därför gavs respondenter möjlighet att återkomma till oss om de inte ville vara med i observationen.

Vi informerade vidare om att inga namn eller information om förskolornas läge kommer att finnas med i examensarbetet. Ingen ska kunna räkna ut vilken förskola och vilka pedagoger som varit med i undersökningen. Genom den muntliga informationen har vi tillgodosett Vetenskapsrådets (2002) krav för observationer och skriftliga intervjuer.

5.3.4 Bearbetning och analys

Vi har renskrivit studiens observationer och avidentifierat respondenter. Vidare har vi jämfört alla observationer med varandra och letade efter likheter och skillnader i det insamlade materialet.

De skriftliga intervjuer sammanställdes under varje frågeställning så vi tydligt kunde se vad respondenter svarat på varje fråga. Genom denna kvantitativmetod fick vi klarhet i hur många som svarade lika eller olika (Allwood 1996). I Allwoods (a.a.) sammanställning av olika perspektiv på kvalitativ metod framkommer det att i en kvalitativ studie finns det ofta kvantitativa element. Vidare avidentifierades respondenter genom att använda bokstäver för att kunna härleda olika åsikter till rätt respondenter. Respondenter som besvarade vårt skriftliga intervjuformulär har namngivits med bokstäver C till J och i observationer har respondenter namngivits med K till Y. Det har gjorts för att förtydliga vem som skrivit eller gjort vad.

Sedermera använde vi våra hermeneutiska erfarenheter med 24 respektive 27 år som barnskötare i barnomsorgen och den teoretiska erfarenhet som blivande förskollärare för att tolka empirin (Thurén 1996). Genom att göra en hermeneutik cirkel där vi jämförde insamlat material med vår erfarenhet, forskningsmaterial och satte händelserna i ett dialektiskt sammanhang fick vi fram ett trovärdigt resultat (a.a.). Vi är medvetna om subjektiva intryck i vår studie ska markeras som observatörens kommentar (Allwood 1996). Vi är medvetna om dilemmat och har arbetat målmedvetet med att vara objektiv i våra tolkningar.

5.4 Metodkritik

5.4.1 Observation

En svårighet i studiens observationshantering var att vi inte spelade in ljudet från aktiviteter under den tiden som observationen varade. Därför var det svårt att få med alla nyanser vid transkriberingen. Å andra sidan kan den ostrukturerade observationen vara en styrka då den på ett opretentiöst sätt kunde inhämtas utan att störa den dagliga verksamheten vid observationstillfällena. Det kan ha påverkat vårt resultat i studien. Vi finner en styrka i att observatörerna inte var okända för barnen. Barnen fortsatte sin vanliga aktivitet och fokuserar inte på observatören. Respondenter kände observatören väl och fortsatte sitt arbete som de brukar. Däremot kan respondenter uppleva både positiva och negativa känslor inför att bli observerad av kända observatörer. Vidare hade respondenter fått tydlig information om att medverkan var frivillig och då infinner sig varje respondents egenansvar inför att bryta en negativ känsla. Därför anser vi att alla pedagoger har medverkat med positiva känslor inför vår observationsnärvaro i verksamheten. I och med att observatörerna hade en relation till respondenten kan det upplevas svårt att vara neutral i tolkningen av observationen. Vidare var vi väl medvetna om den relationsproblematik och ifrågasatte oss själva och vår neutralitet under arbetets gång.

5.4.2 Skriftlig intervju

Svårigheten kan vara att vi känner respondenter och att de inte vill visa vad de ansåg om frågor som ställdes till dem i de skriftliga intervjuerna. Vi anser att svaren lämnades in med tydlig anonymitet. De skriftliga intervjuerna kunde även skrivas ut via dator vilket ytterligare gav anonymitet. Vi anser att det låg en styrka i att kunna lämna svaren anonymt och i ett kuvert där ingen annan kunde läsa varandras svar. Anonymiteten förstärktes då svaren kunde skrivas ut via en skrivare på arbetsplatsen. Eftersom svarstiden förlängdes anser vi att respondenter har fått tillräckligt med tid att svara.

Styrka ligger i att förskolechefen har fått ett exemplar och på så sätt haft möjlighet att tillägga om det var något som varit oklart i vårt formulär. I och med att intervjun var skriftlig kunde vi inte ge respondenterna följdfrågor. När vi sammanställde de skriftliga intervjuerna upplevde vi det som en nackdel. Vi kunde inte heller återkomma till respondenterna eftersom vi inte visste vilka respondenter som svarat på vår skriftliga intervju.

6 Resultat

6.1 Observation

6.1.1 Pedagogers tolkning av riktlinjer om *normer och värden*

Vid observationstillfällena på de olika förskolorna visade det sig att både pedagoggrupp A och B för dialoger med både barn och kollegor. När det gäller pedagogers samtal emellan är det både arbetsrelaterade samtal och privata samtal. Respondent K, L, N och T vill få barnen att vara med i diskussionen för att låta dem vara delaktiga i beslut som rör aktiviteter. Det förekom även förslag till barnen från respondent K och T. Respondent K frågar barnet *vill du ha vanligt papper eller vill du ha kopierat?* När det gäller respondent Q sitter hon med i barngruppen och för dialog med barnen. Hon vänder sig mot ett barn och säger *vad fin du blir*. Barnet har precis tagit på sig en ett utklädningsplagg. Eftersom barnen är yngre svarade de inte alltid med tal. Respondenten tolkade barnens kroppsspråk.

6.1.2 Förhållningssätt till barn genom *normer och värden* i Lpfö 98

Vad vill du göra? Frågade respondent X ett barn, barnet svarade inte på frågan och respondenten valde att gå iväg till andra barn i lokalen. Vid ett tillfälle hade respondent O dialog med barnen i deras lekaktivitet. Hon benämnde för barnen i aktiviteten vad barnen kom med till henne. Respondent O förberedde barnen på en ny aktivitet som skulle börja. Vilket innebar att barnen måste avsluta det som pågick. Även respondent Q förde en dialog om att det kom nya aktiviteter så att barnen visste om att de måste avbryta. Hon vänder sig mot barnen och säger *då får vi städa. Du får stätta den på hyllan*. Hon vänder sig till ett enskilt barn och säger *det är bra att du ställer upp den där!* När respondent Q kom till entréhallen benämnde hon hela tiden vilken kroppsdel som barnet stoppade in i klädesplaggen. Vid samma tillfälle tappade respondent P barnfokus och började diskutera med kollegor om barnens kläder. Hon säger *vi tar utan vantar, det är fint väder ut*. Respondent Q fortsatte föra en dialog med barnen om vilka klädesplagg som behövdes. Dialogen avslutades med att respondenten avgjorde vilka klädesplagg som behövdes för uteaktiviteten. Respondent S försökte hjälpa barnen till lek och frågar *behöver ni bila, titta där är en giraff* vilket barnen uppskattade. Vid ett bord satt respondent R och diskuterar med barnen. De diskuterar bland annat frukter och hon säger till barnen vid bordet *men man kan tycka om olika frukter och mat*. Ett barn svara henne *jag älskar äpplen*.

Ett barn kom fram till observatören under observationen och vill ha hjälp med klossar som barnet inte fick fast. Då kom respondent V in i lokalen och hjälpte barnet. Respondenten satte dit klossen och sa till barnet *det går inte att sätta ihop klossarna på det sättet* och gav barnet sin lösning. Respondent U fanns i rummet hon hade ett barn i sitt knä under hela observationen på 30 minuter. Hon hjälpte ett annat barn att snyta sig och vände sig om och upptäckte ännu ett barn som behövde hjälp. Hon hjälpte det barnet men ändrade sitt tonfall när hon tilltalade barnet. Respondent V och U för en dialog med barn. De släppte barnfokus ibland och pratade med varandra. Dialogen mellan respondent U och V handlade om dagens verksamhet som måste lösas.

6.1.3 Pedagogers perspektiv på bemötande av barn enligt riktlinjer om *normer och värden* i Lpfö 98

Respondent M försökte ställa en fråga till ett barn. Hon frågar *vad har du där? O, vad gulligt*. Barnet svarade inte och respondenten vände sig då mot en kollega. Hon förflyttade sig men vände tillbaka till barnet och försökte igen. Vilket visar sig vara positivt eftersom de hade en diskussion om antal klossar de byggde med. Ett barn sade till respondent K att *stänga dörren* hon precis öppnat. Hon följde barnets önskan och stängde till dörren igen. Respondent K bemötte barn i en annan situation med dialog och försökte förklara för barnen att de inte alltid får som de vill. Respondenten erbjöd en annan aktivitet till det barn som inte kunde göra det den ville från början. Vid flera tillfällen upplevde observatörerna att pedagoger försökte förklara för barn att de tycker olika om saker och ting. Respondent N försökte också att diskutera med barn om att alla inte tycker lika. I både pedagoggrupp A och B fann vi att pedagoger bestämde åt barnen till exempel att, *nu är denna lek slut för vi ska äta*. Även tillsägelser till barnen fann vi i båda pedagoggrupp A och B när barngrupper inte fungerade. Dessa tillsägelser kunde vara ord som *sluta nu, sitt still, vänta* för att lugna ner gruppen. Andra uppmaningar som användes i både pedagoggrupp A och B var *sluta nu för annars kommer någon att göra illa sig, sitt stilla så att du inte trilla ned på golvet och slår dig, vänta här så ska jag först klä på mig så vi kan gå ut tillsammans*. Respondent R ville fånga barnens intresse för att engagera dem genom att hon pratade på ett *mystiskt* sätt. Barnen visade nyfikenhet och intresserade sig för pedagogens tilltag och spelade med i situationen som uppstod.

6.2 Skriftlig intervju

6.2.1 Pedagogers tolkning av riktlinjer om *normer och värden*

Respondent E menar att *alla barn och vuxna ska respekteras för den de är* vilket även respondent H och C höll med om. Respondent E fortsatte med att påpeka att *ordet respekt bör diskuteras eftersom innebörden kan vara olika för olika människor*. Här påpekade också respondent C att *det beror på vad vi själva har med oss i ryggsäcken*, eftersom det påverkar vårt sätt att respektera varandra. För att förhindra att barns respekt inte tillgodoses måste vi fokusera på barnen hela tiden. Inte släppa fokus även om andra vuxna kommer in i lokalen. Förhållningssättet kan påverkas av både stress och stora barngrupper påpekade respondent D och I. *Att diskutera barn över deras huvuden är respektlöst* fortsatte respondent D. Alla respondenter menade att barns respekt ska tillgodoses, men de uttryckte det på olika sätt.

Både pedagoggrupp A och B var eniga och menade att när barnen är med och bestämde på förskolan kände de sig delaktiga och värdefulla. *Om barnen känner sig trygga vågar de prata och säga vad de tycker i stora barngrupper* ansåg respondent C. Respondent E, F och G menade att trygghet är situationsbundet. Respondenterna har upplevt att olika barngrupper har varit olika trygga beroende på vilka barn som funnits i grupperna. Det som framkom från både pedagoggrupp A och B var att pedagoger förmodade att barnen var trygga. Respondent C och D påpekade att pedagoger kan avläsa på barnens kroppsspråk om de känner sig trygga. *Om barnen vågar berättar när det hänt något eller visar att de kan hjälpa varandra och vågar säga ifrån till varandra*, då menade respondent I att barnen upplevde sitt eget värde.

6.2.2 Förhållningssätt till barn genom *normer och värden* i Lpfö 98

Respondent C ansåg för att få barn delaktiga i pedagogers arbetssätt bör vi *föra en dialog med barn om varför vissa saker fungerar att göra medan andra saker inte går att genomföra* vilket respondent H också framhöll. Även att *försöka genomföra barns teorier och tankar när det går* fortsatte respondent H. Respondent C använde sig av ett demokratiskt synsätt genom att de *diskuterade tillsammans med barnen och lät dem vara med och bestämma*. Respondent J hade åsikt om att hon ville *göra så många barn som möjligt delaktiga*. Både pedagoggrupp A och B ansåg att ett demokratiskt synsätt handlade om att göra barn delaktiga och låta dem vara med i till exempel röstning tillsammans eller individuellt. Här ansåg respondent C att det var viktigt att *förklarar för barn vilka konsekvenser barns beslut får*. Påpeka för barn att det är *deras egen vilja som ska styra, inte kamraters vilja*, för allas åsikter är lika mycket värda.

När det gällde att utveckla arbetet med *normer och värden* i barngruppen bör diskussion barn och pedagoger emellan göras så att arbetet utvecklas menar respondent C, I och H. Respondent C använde sig av orden *vad, hur och varför*. Reflektion och utvärdering är något som pedagoggrupp A och B ansåg vara viktigt för att arbetet ska kunna utvecklas.

För att utveckla arbetet bör vi tillgodose barnens behov och vara en *trygg person för barn* och ge barnen *ansvar som de kan växa med, lyssna och se barnen* men också *hjälpa dem att samarbeta* och på så sätt utvecklas barnen i sitt tankesätt när det gäller *normer och värden* påpekade respondent D.

6.2.3 Pedagogers perspektiv på bemötande av barn enligt riktlinjer om *normer och värden* i Lpfö 98

Pedagogerna ansåg att *normer och värden* är viktiga delar i läroplanen. Riktlinjer om *normer och värden* behöver diskuteras och analyseras i arbetsgrupper för att alla ska förstå dess innebörd. Det var alla eniga om som svarade på de skriftliga intervjuerna. Respondent C påpekade att det är viktigt eftersom innebörden är att sörja för barns *normer och värden*, Lpfö 98. Däremot menade respondent D att verksamheten fungerar bra och poängterade att *vi använder oss av läroplanen, Lpfö 98 (Skolverket 2010), dagligen utan att tänka på det*. Både pedagoggrupp A och B var tydliga med att påvisa vikten av läroplanen, Lpfö 98 (a.a.). Respondent F och G menade att riktlinjer är tidskrävande att genomföra och respondent E tillade att Lpfö 98 (a.a.) *har ett brett perspektiv. Diskussion om läroplanen, Lpfö 98 (a.a.), och dess riktlinjer behöver hållas kontinuerligt* ansåg respondent I medan respondent J betraktade läroplanen som bra.

Normer och värden genomsyrar hela vår verksamhet eftersom det är hur vi är mot varandra i alla möten, barn mot vuxen, vuxen mot barn, barn mot barn och vuxen mot vuxen ansåg respondent C och H. Genom att lyfta ett värdegrunds ämne i taget som till exempel *att barn säger tack när de får något* menar respondent E. Detta ämne är med en längre tid efter att det tagits upp för att befästa värdegrundsfrågor hos barn. Pedagoger måste vara positiva förebilder för barn genom att föregå med *gott exempel*. Med *gott exempel* menar respondent C och I är att följa riktlinjerna i läroplanen under *normer och värden*.

Respondent C resonerar kring tanken om *normer och värden*. Respondenten önskade att alla som arbetar med människor skulle *ta på sig sina yrkeskläder när de kom till arbetet*. Respondenten menade att pedagogerna ska vara *neutrala i sina värderingar utifrån alla barnens olikheter*. Men också visa att alla barnen är *lika mycket värda och*

stärka det hos varje barn. Låta barnen tala om sina egna tankar kring normer och värden fortsatte respondent C. Hon avslutade med att påvisa hur viktigt det är att förklara för barnen att *det finns regler som vi alla måste följa. Till exempel att bilar kör på höger sida, att det finns lagar och att människor inte får slå varandra.*

6.3 Sammanfattning av resultaten

6.3.1 Observation

Sammanfattningsvis kan vi se att både pedagoggrupp A och B för dialog med barn men också med kollegor. Samtal pedagoger dem emellan är inte alltid arbetsrelaterade samtal utan även privata samtal. När pedagoger samtalar med barnen finns dialoger som gör barnen delaktiga i aktiviteten men också dialoger där barn inte får vara delaktiga. Tonfall ändrar sig beroende på om det var flickor eller pojkar som pedagoger pratade med. Samtal över barnens huvuden förekom och diskussion om icke arbetsrelaterade ämnen. Vi upptäckte tillrättavisningar till barn när pedagoger upplevde barngruppen rörig. Pedagogers makt visades genom att de bestämde över barns situation. När barn tilltalade vissa pedagoger och ställde frågor svarade inte pedagogerna utan vände ryggen och gick.

6.3.2 Skriftlig intervju

När det gäller sammanfattningen av den skriftlig intervju ansåg pedagoger att *normer och värden* i Lpfö 98 (Skolverket 2010) var viktiga och borde diskuteras för att alla i arbetslagen skulle förstå dess innebörd. Även diskussion behövdes för att kunna koppla *normer och värden* till arbetet med barn i förskolans verksamhet. Barn ska mötas med respekt från pedagoger men respekt kan påverkas av stress och stora barngrupper. Lyhördhet från pedagogers sida ansåg de vara viktigt men också att barn skulle få förståelse för andra barns åsikter och tillsammans med pedagoger få en helhet i verksamheten. Pedagoger menar att användningen av frågeorden *vad, hur och varför* är viktiga för att kunna reflektera och analysera verksamheten.

6.4 Analys

6.4.1 Pedagogers tolkning av riktlinjer om *normer och värden*

Under våra observationer såg vi pedagoger som hade diskussioner med barn. Genom dessa diskussioner kunde de föra dialog med barn och på så sätt ge dem kunskap inom det område som de diskuterade. Tidigare i vår studie togs det upp hur viktigt aktiviteterna är för barnen för att kunna ta till sig kunskap (Dewey 1999). Vi upptäckte att pedagoger samtalande med vuxna dem emellan vilket både handlade om arbetsrelaterande samtal men även privata samtal. Vi tolkar det så att pedagoger använder sig av den makt som de har eftersom de kan lämna barnfokus och ägna sig åt annan vuxen. Det är viktigt, påminner Christesen m.fl. (2012) därför att pedagoger är barns förebilder. Vi anser att dessa samtal kan vänta, med respekt för barnen, när de är närvarande. Respondent Q har dialog med yngre barn med att säga *vad fin du är* och förklarar när det ska gå ut med att vända sig mot barnen och säga *då får vi städa*. För att försöka förstå barnen tolkar hon barns kroppsspråk. Det belyser även Skolverket (2012), att bemöta barn där de befinner sig just då är viktigt. Har barnen inte ett verbalspråk är det angeläget att tolka kroppsspråket som barn visar pedagoger. Det handlar även om makt då pedagoger kan välja att inte tolka kroppsspråket utan tolkar efter egna tankar. Johannesen och Sandvik (2008) beskriver fenomenet, att pedagoger har makt, vilket vi anser att de har i verksamheten på förskolor.

De pedagoger som svarade på våra skriftliga intervjuer ansåg att *normer och värden* är viktiga frågor. Det framkom i våra skriftliga intervjuer att diskussioner och analyser i arbetslagen bör finnas för att alla ska få förståelse för förskolans *normer och värden*. Det var alla eniga om. Vidare framkom att det handlar om vad pedagoger har med i sin *ryggsäck* samt på vilket sätt pedagoger bemöter och respekterar både barn och vuxen. Orlenius (2001) påstår att alla har olika tolkningar och för att få förståelse behöver *normer och värden* diskuteras. Genom diskussioner i arbetslagen kan pedagoger få förståelse för varandras tolkningar. Via denna metod formas gemensamma tankar om värdegrundsarbetet i förskolan (a.a.).

Det framlades i den skriftliga intervjun att alla pedagoger ansåg att barns respekt ska tillgodoses, men uttrycktes på olika sätt. Vilket påvisar att alla är medvetna om att barn skall respekteras, vilket ingår i pedagogernas uppdrag. Olivestam och Thorsén (2011) förklarar att pedagogers ansvar är, visa respekt mot barn. Dessutom framkom det i de skriftliga intervjuerna att diskussion är viktigt för att alla ska få möjlighet att tala om vad respekt innebär för dem

6.4.2 Förhållningssätt till barn genom *normer och värden* i Lpfö 98

Vi upplevde under observationer pedagoger som ändrade tonfall mot olika barn. Vi anser att alla barn ska bemötas lika oberoende vilka barn det handlar om. Det påvisar både Dewey (1999) och Vygotskij (2001) vikten av samspel mellan pedagoger och barn då det leder till kunskap som barn får med sig i livet. Det framgår också när vi observerade att barn anknöt till vissa pedagoger och stannade hos den en längre tid. Det tolkas som att barnen känner sig trygga i pedagogens närvaro. Pape (2001) tar upp och belyser att omsorgsbehovet bygger på ansvarskänsla och professionalitet vilket vi kan tolka att respondent U anammar. När vi läst de inkomna svaren och tolkat dessa kan vi utskilja att både pedagoggrupp A och B ansåg att barn känner sig delaktiga och värdefulla när det får vara med och bestämma. Det belyser även Johannesen och Sandvik (2009) och menar att pedagoger måste ha förståelse för att barn vill ha inflytande. Barns delaktighet i verksamheten leder till en gemenskap emellan pedagoger

och barn. De yngre barnen kan visa på sin delaktighet genom sitt kroppsspråk påpekade respondent C och D.

När det gäller barns delaktighet i pedagogers arbetssätt visar det sig i de skriftliga intervjuerna att det handlar om dialog mellan pedagoger och barn. Både pedagoggrupp A och B ansåg att ett demokratiskt synsätt handlar om att göra barn delaktiga på olika sätt. Barn bör få förståelse för vilka konsekvenser det blir genom barns beslut. Det kan vi koppla till Pape (2001) som visar på pedagogers förklaringar om att allt som barn vill göra inte går att genomföra. Det leder till barn får förståelse om sin påverkan på omvärlden. Vidar visar sig pedagogens intresserar för barnen.

Det som genomsyrar hela verksamheten i förskolan är *normer och värden* och det behöver diskuteras på förskolor. Reflektioner och utvärdering av arbetet är viktigt belyser både pedagoggrupp A och B för att arbetet ska kunna utvecklas. Respondent C ville använda sig av frågeord, *vad, hur och varför* när det skulle diskuteras. Genom att lyfta ett värdegrundsämne i taget och låta det vara med en längre tid befäster vi värdegrundsfrågor hos barnen menade respondent C och I. Respondent C och I som resonerar om värdegrundsfrågor kopplas till Orlenius och Bigsten (2006). Författarna menar att det handlar om yrkesetik och relationer mellan pedagoger och barn. De påvisar fortsättningsvis att pedagoger har ett ansvar mot barn och deras framtida liv (a.a.). Vi förbinder det till Orlenius (2001) som konstaterar att *normer och värden* handlar om yrkesetik vilket styr pedagoger i verksamheten.

6.4.3 Pedagogers perspektiv på bemötande av barn enligt riktlinjer om *normer och värden* i Lpfö 98

I vår tolkning av observationerna finner vi i pedagoggrupp A och B att pedagoger bestämmer åt barn i vissa situationer. Barn har inte möjlighet att påverka när alla barn ska göra samma sak. Det gäller som pedagog att bruka den makt de har efter sin professionalitet menar Olivestam och Thorsén (2011). Är pedagogerna medveten om sin makt har de större förståelse för kollegor och barn som vill påverka situationen i förskolan. Pedagogerna upplevdes stressade i både pedagoggrupp A och B när barngrupperna inte fungerade vilket resulterade i tillsägelse till barn.

När pedagoger har diskussion och låter barn vara delaktiga i verksamheten, finner vi att barn anammar det och blir engagerade. Barn har då möjlighet att påverka innehållet i verksamheten. Vygotskij (2001) menar att diskussioner är viktiga eftersom det leder till förståelse för varandra. Förmedlar vi ett förhållningssätt mot barnen som visar på respekt till dem möter vi barnen på den nivå som de befinner sig. Det är viktigt för att barnen ska känna sig trygga på förskolan. Det finner även Johansson (2001) är viktigt eftersom det belyser pedagogers professionella förhållningssätt.

Vi uppmärksammade att respondent C hade funderingar i ämnet yrkesetik vilket leder till en önskan som hon hade. Den innebar att alla som arbetade med människor skulle ta på sig *yrkeskläder* när de kom till arbetet. Hon menade att pedagogerna skulle vara neutrala i sina värderingar i förhållande till barnens olikheter. Barn är olika men ändå lika mycket värda, den känslan bör pedagoger förstärka hos barn. Det innebär att respektera alla efter deras likheter, olikheter och vara lyhörd för andras behov menar Johansson (2001). Genom diskussioner och reflektioner kan pedagoger få förståelse för barn och dess olikheter eller likheter har Vygotskij (2001) såsom åsikt.

7 Diskussion

7.1 Resultatdiskussion

Syftet med vår studie var att få förståelse för hur barn blir bemötta ur pedagogers perspektiv och kopplar det till läroplanens *normer och värden* och dess riktlinjer.

Riktlinjer är:

Förskollärare ska ansvara för

- att varje barn får sina behov respekterade och tillgodosedda och får uppleva sitt eget värde,
- att förskolan tillämpar ett demokratiskt arbetssätt där barnen aktivt deltar, och
- att det utvecklas normer för arbetet och samvaron i den egna barngruppen.

Arbetslaget ska

- visa respekt för individen och medverka till att det skapas ett demokratiskt klimat i förskolan, där samhörighet och ansvar kan utvecklas och där barnen får möjlighet att visa solidaritet,
- stimulera barnens samspel och hjälpa dem att bearbeta konflikter samt reda ut missförstånd, kompromissa och respektera varandra,
- lyfta fram och problematisera etiska dilemman och livsfrågor,
- göra barnen uppmärksamma på att människor kan ha olika attityder och värderingar som styr deras synpunkter och handlande, och
- samarbeta med hemmen när det gäller barnens fostran och med föräldrarna diskutera regler och förhållningssätt i förskolan.

(Lpfö 98 2010 s. 8-9)

Bemötandet mot barnen anser Dewey (1999) är viktigt och påpekade att pedagoger inte enbart kan bemöta barn genom ett teoretiskt perspektiv utan även ett praktiskt perspektiv. Vårt resultat av de skriftliga intervjuerna visar att pedagoger anser att *normer och värden* är viktiga delar i läroplanen. Dessa riktlinjer behöver diskuteras och analyseras i arbetsgrupperna för att alla ska förstå dess innebörd.

Utifrån svaren som inkommit i de skriftliga intervjuerna och vårt resultat av observationer kan vi sammanfatta studien med att pedagoger i verksamheten har stor makt och styr barn. Johannesen och Sandvik (2008) talar om fenomenet att pedagoger har makt och barn har små möjligheter att vara delaktiga och ha inflytande i verksamheten. Dewey (1999) anser det är viktigt att låta barnen vara med och att pedagoger anpassar verksamheten efter barnen. Det belyser även Sommer (1997), barnen ska vara med för att kunna utvecklas individuellt. Deweys (1999) ledord är *learning by doing* vilket visar på att barns delaktighet är viktig i verksamheten. Vi har också upplevt i observationer att barn blir bemötta på olika sätt. Det tar Olivestam och Thorsén (2011) upp och gör oss medvetna om makt som gör pedagoger ansvariga för bemötandet mot barn. I vissa fall i våra observationer ser vi pedagoger som för diskussion med barn för att få dessa delaktiga i verksamheten. Här ser vi kopplingen till Henriksen och Vetlesen (2001) tydligt eftersom de påvisar att en professionell pedagog har en situationsförståelse och på så sätt inte behöver visa sin makt utan använda sig istället av diskussion med barn. Genom diskussioner och användandet av språket anser Vygotskij (2001) är de viktigaste redskapen som pedagoger har. Vi kan koppla den diskussionen till Orlenius (2001) som menar att varje förskola eller skolområde bör arbeta fram en grund för gruppens gemensamma värdegrundsarbete. Pedagoger får på så sätt något att relatera sina egna tankar om värdegrund mot. Vidare menar författaren att det inte finns någon fast tolkning av vad etik och moral är (a.a.). Därför är det viktigt att ha en ständig diskussion om etik och moral ute i verksamheten.

7.1.1 Pedagogers tolkning av riktlinjer om *normer och värden*

Barn har olika syn på sig själv och sitt eget värde. Det är vi pedagoger, anser respondent H, E och C, som måste vara lyhörda och bemöta varje barn där de är. Christesen m.fl. (2012) anser att pedagoger behöver tänka på hur de bemöter barn eftersom pedagogen är barns förebild och har makt över barnen. Vilket Öman (1999) påtalar som Frøbels pedagogik. Barnen ska få förena lek och inläring i ett samförstånd med lyhörda pedagoger, så barns utveckling gynnas (a.a.). Genom att barnen känner sig trygga så upplever de sitt eget värde anser alla i pedagoggrupp A och B. Pedagoger menar att barn känner sig delaktiga och värdefulla när de får vara med och bestämma om vad som ska hända på förskolan. Barn blir stärkta av att se deras tankar och önskemål verkställs i verksamheten på förskolan. När barnen är trygga i sig själva och på förskolan så upplever barn förmodligen sitt eget värde som positivt. Olivestam och Thorsén (2011) konstaterar pedagogers ansvar är att tillgodose barns eget värde och visa barn respekt. Respondent E, F och G menar att trygghet är situationsbundet och de tror att barnen i den nuvarande gruppen är trygga och känner sitt eget värde från både barn och pedagoger. Respondent C ansåg, genom att avläsa barns kroppsspråk kan pedagoger se och förstå att barn känner sig värdefulla och att de har ett eget värde. Via diskussion med barn kan pedagoger ge barn kunskapen och lära dem hur de bemöter varandra menar författarna vidare (a.a.).

Genom att diskutera tillsammans med barnen använder vi ett demokratiskt arbetssätt där barnen är med och bestämmer menar respondent C, D, H och I. Den centrala tankestrukturen för förskolan idag och sedan 1950-talet är den *demokratiska medborgaren* (Orlenius 2001). Genom röstning tillsammans eller individuellt anser respondent C att barn har demokratisk möjlighet att uttala sig. Det är också viktigt att förklarar för barnen vilka konsekvenser barnens beslut får menar respondent C och H. Respondent C och H påpeka för barn att det är deras egen vilja som ska styra, inte kamraters vilja, för allas åsikter är lika mycket värda. Johansson och Roth (2003) tar upp att den populäraste formen av demokrati är majoritetsdemokrati. Genom majoritetsdemokrati får varje barn vara med och påverka. Nackdelen i den är att minoriteten har svårt att göra sin röst hörd genom majoritetsdemokrati. Demokratiskt arbetssätt skapas även när pedagoger involverar barnen i planeringen av förskolans verksamhet menar respondenter i pedagoggrupp A och B. Barn får olika uppgifter som de ska sköta beskriver respondent F och G. Respondent C H och I strävar efter att barnen ska få vara med och bestämma. Varje barn får vara delaktigt på sin nivå. Det demokratiska arbetssättet är levande genom att prata, intervjua och diskutera med barnen om vad barn och pedagoger gör på förskolan menar respondenterna. Dewey (1999) anser att diskussionen med barn är en förutsättning för att nå en samhällsdemokrati. I observation kunde vi se respondent K som försökte få ett barn att förstå att denna inte kunde få som den ville i en viss situation. Respondenten använde sig av liberal demokrati där det andra barnet fick åberopa frihetsprincipen och skillnadsprincipen eftersom det barnet inte ville göra som det första barnet föreslog (Jonsson & Roth 2003). Respondent K erbjöd en annan aktivitet till det först nämnda barnet av den orsaken att respondenten såg till helheten och använde kommittär demokrati (a.a.).

Genom att föra en dialog med barn om varför vissa saker fungerar att göra medan andra saker inte går att genomföra menar respondent C, H och I att barn får ta konsekvenser. Respondenterna visar på det sättet hur barn kan vara solidariska mot varandra (a.a.). Gärna testa barnens teorier och tankar när det finns möjlighet har respondent H som åsikt. Genom att föra demokratiska samtal där pedagoger lyssnar och samspekar med

barn (Jonsson & Roth 2003; Gren 2001). Vid konflikter är det viktigt att höra båda parter versioner för att kunna lösa konflikter och alla har rätt att känna som de gör menar respondent C, D, H och I. Karlsson (130515) påpekar att demokrati är en process där ansvar och olikheter är viktiga delar ur ett pedagogiskt perspektiv.

Arbetet med *normer och värden* i barngruppen kan göras på olika sätt genom diskussion mellan barn och pedagoger. Genom att pedagoger reflekterar och använder sig av frågeord *vad, hur och varför*. Lära barn att samspela och respektera varandra. Gren (2001) anser att samspel, ömsesidighet och lyhördhet är viktiga delar att bygga på när det gäller förhållningssätt mellan barn och pedagoger. Alla är lika mycket värda och jag som pedagog plockar bort mina egna värderingar och frågar barnen vad de tycker. Henriksen och Vetlesen (2001) menar att en professionell pedagog är medveten om situationer som uppstår och har även en situationsförståelse vilket innebär att pedagogen inte behöver visa sin auktoritet. *Normer och värden* genomsyrar hela vår verksamhet eftersom det är hur vi är mot varandra i alla möten, barn mot vuxen, vuxen mot barn, barn mot barn och vuxen mot vuxen. Dewey (1999) och Vygotskij (2001) är nära varandra när det gäller samspelet mellan, barn och barn, men också, barn och pedagoger, eftersom samspelet innebär att kunskaper skapas. Genom att använda en fråga i taget och att frågan är med en längre tid efter att den tagits upp i samlingen, befäster pedagoger värdegrundsfrågan hos barn, anser pedagog H. Både pedagoggrupp A och B menade att alla måste vara en positiv förebild för barn och föregå med *gott exempel* själv och följa riktlinjerna i läroplanen, Lpfö 98 (Skolverket 2010). Respondent C arbetade aktivt med att barnen ska hälsa när de kommer och går, säga tacka när de fått något. Tillgodose barns behov och vara en trygg person för barnen och ge barn ansvar som de kan växa in i. Lyssna och se barn men också hjälpa dem att samarbeta och på så sätt utvecklas barn i sitt tankesätt när det gäller *normer och värden*. Att vara en förebild för barnen när det gäller att lösa konflikter och missförstånd. Olivestam och Thorsén (2011) visar på pedagogers ansvar att visa respekt och tillgodose barns eget värde.

Funderingar som har framkommit i den skriftliga intervjun är en önskan att pedagoger ska ta på sig *yrkeskläder* när de kommer till förskolan. Det innebär att pedagoger ska vara neutrala i sina värderingar när de kommer till förskolan. Johansson (2001) beskriver vikten av att respektera alla vilket innebär att vara lyhörd för den andres behov. Pedagoger ska även visa att alla barn är lika mycket värda. Då handlar det om förhållningssätt mot barn vilket Lobsien m.fl. (2007) har kommit fram till i sin studie. Förstärka alla barns likavärde genom *normer och värden*. Påvisa för barn att det finns lagar och regler som måste följas i samhället, så att barn förstår varför de ska lära sig dessa regler (a.a.). Pedagoggrupp A och B vill skapa pedagogiska aktiviteter med barnen, men ibland räcker inte tiden till riktigt.

7.1.2 Förhållningssätt till barn genom *normer och värden* i Lpfö 98

När det gäller hur vi bemöter barnens respekt och tillgodoser den benämndes i pedagoggrupp A och B vilket beror på vad vi har med oss i vår ryggsäck menade respondenterna. Dewey (1999) tar upp att vi formas som pedagoger av de erfarenheter vi har med oss (Christesen m.fl. 2012; Orlenius och Bigsten 2006). Andersson och Thunell (2010) påvisar att pedagogers synsätt bygger på deras egen livshistoria och dess bakgrund. Här ser vi ett samband, läraryrket har utvecklats ur kyrkans åsikt fram till läraryrket. Där läraren eller pedagogen var kyrkans *förlängda arm* med hög moral med ursprung i perspektivet som kyrkans företrädare står för (Orlenius 2001). Lundgren (1989) menar att ända fram till 1940-talet var den kristna tron och traditioner i samhället vägledande för moral i skolan och barnträdgårdar. Stress och stora barngrupper kan

påverka förhållningssättet men också vikten av att kunna koppla bort våra egna värderingar för att kunna respektera barnen. För att komma vidare i denna process bör arbetslaget diskutera och reflektera hela tiden. Orlenius (2001) gör oss medvetna om att varje människa gör sin egen tolkning av vad etik är vilket skapar vederbörandes moral. Därför är det viktigt att i varje enhet eller förskola ha ett gemensamt framtaget dokument om vilka värden området står för. Sedan kan pedagoger reflektera sina tankar om *normer och värden* i förhållande till dokumentet (a.a.). Vygotskij (2001) anser det är viktigt att kunna reflektera och diskutera eftersom det leder till att pedagoger får större förståelse för barn. Respondent E ifrågasatte frågan om respekt och om vi menade hur barn respekteras (se bilaga 2). Pedagogen menade att alla barn och alla vuxna ska respekteras för den de är. Johanessen och Sandvik (2008) konstaterar att förhållningssättet mot barnen är viktigt då det påverkar barns möjlighet att bli delaktiga. För att förhindra barns respekt inte tillgodoses måste vi fokusera på barnen hela tiden och vara medvetna om hur pedagogers maktposition påverkar barn (Christesen m.fl. 2012). Inte släppa fokus även om andra vuxna kommer in i lokalerna. Att diskutera barn över deras huvuden är respektlöst. Barn är kompetenta och kan bestämma över sig själva och sina levnadsvillkor (Proposition 1998/99:115).

Förskolan är ett kollektiv vilket medför att ibland måste alla barn göra samma sak som att äta eller sova. Är det något barn vid dessa tillfällen som inte vill göra det, kan inte det barnet respekteras just då. Olivestam och Thorsén (2011) menar då att pedagoger ska ta hänsyn till barnen som inte har auktoritet och visa sin makt på det sättet att tillmötesgå barnet. Genom att vara närvarande pedagoger som är med och upplever tillsammans med barn, kan aktuella situationer om respekt belysas när dessa situationer uppstår. Respondent C och J påpekade vikten av att hjälpa barn att diskutera och prata med varandra när konflikter uppstår för att påvisa vad respekt är. Vygotskij (2001) tar upp att kommunikation med andra är viktig eftersom det skapar vårt tänkande vilket påverkar verksamheten på förskolan.

Vi anser och har sett i observationer att inte alla bemöter barn som de tror och därför inte följer läroplanens riktlinjer, Lpfö 98 (Skolverket 2010). Både Dewey (1999) och Vygotskij (2001) beskriver hur viktigt samspelet mellan barn och barn men också barn och pedagog är eftersom kunskapen växer fram genom samspel.

I vår observation för respondent V och U en dialog med barnen som de har runt sig. För att verksamheten skulle fungera under dagen diskuterade respondenterna med varandra om hur de skulle strukturera upp dagen. När de gjorde det över huvudet på barn kan vi ifrågasätta om de visar respekt mot barns dialog. Å andra sidan ska pedagoger utföra en planerad verksamhet i förskolan enligt Lpfö 98 (Skolverket 2010). Då vi upplever att det inte alltid finns planeringstid att tillgå har vi förståelse för att respondenter pratar över barns huvuden om verksamheten i förskolan. Det framkom också i de skriftliga intervjuerna att planerings tid var svårt att få till menade pedagoggrupp A och B. Vidare kunde vi observera att pedagoger i pedagoggrupp A och B förde privata diskussioner över barnens huvuden. Här kan vi fråga oss hur relevant det är att prata om privata angelägenheter i verksamheten. Orlenius och Bigsten (2006) beskriver yrkesetiken och menar att pedagoger måste skapa en relation med barnen. Vidare menar Johansson (2001) att pedagogers förhållningssätt påverkar hur barn beter sig. Andersson och Thunell (2010) har såsom åsikt att pedagogers livshistoria påverkar hur de resonerar kring *normer och värden*.

När respondent Q kom till entréhallen med de yngre barnen, benämner hon hela tiden vilken kroppsdel som barnet stoppar in i klädesplaggen. Här respekteras barnens privatliv och barnen får vara delaktiga i att klä på sig (Barnkonventionen 130529). Vid samma tillfälle tappar respondent P barnfokus och börjar diskutera med kollegor om privata angelägenheter. Det händer i både pedagoggrupp A och B att respondenter tappar barnfokus och börjar diskutera med kollegor om privata angelägenheter eller verksamhets relaterade intressen. Det framkommer även i den skriftliga intervjun som ett problem. Det är lätt som pedagog att tappa fokus när barngrupper är stora och planeringstid är svår att få in i schemat. Att utelämna barnen är inte rätt, barn behöver vara delaktiga i sin livsvärld på förskolan (Skolverket 2012). Ett barn säger till respondent K att stänga dörren hon precis öppnat. Hon bemöter barnet med respekt och stänger till dörren igen. Pedagogens bemötande vägleder barnet för dennas framtida tankar om respekt (Christesen m.fl. 2012). Barn återkopplar till tidigare erfarenheter av pedagogers förhållningsätt, vilket innebär att *barn gör som vi gör inte som vi säger* (Karlsson 130515). Enligt Barnkonventionen (130529) har alla barn rättigheter, eget värde och inga barn får diskrimineras.

När respondenter i pedagoggrupp A och B finner barngrupper röriga används ord som *sluta nu, sitt still, vänta*. Med barngrupper som är stora och upplevs röriga är det svårt att hinna med att tänka på *normer och värden* framkom det i den skriftliga intervjun. Andra uppmaningar som användes i båda pedagoggrupp A och B var *sluta nu för annars kommer någon att göra illa sig, sitt stilla så att du inte trilla ned på golvet och slår dig, vänta här så ska jag först klä på mig så vi kan gå ut tillsammans*. I dessa situationer upplever vi att pedagoger har tänkt *normer och värden*. Barn får förklaringar på varför de ska göra så eller så. Emilsson (2008) gör oss uppmärksam på när pedagoger skapar demokratiska möjligheter i sitt förhållningssätt så medverkar de till att barn får förståelse för demokratiska situationer.

7.1.3 Pedagogers perspektiv på bemötande av barn enligt riktlinjer om *normer och värden* i Lpfö 98

Johansson (2001) finner att barnen ska respekteras och få möjlighet till att tala om och tänka vad de känner. Det belyser även Johannessen (1995) eftersom hon anser att barnen tränar socialt kompetens genom diskussion om deras tankar. För att vara en professionell pedagog ska pedagogen visa respekt för barnens tankar och känslor. I observationerna och de skriftliga intervjuerna visar pedagoger olika förhållningssätt till barns tankar och känslor. Det tar även Orlenius (2001) upp och det handlar om yrkesetik. Respondent C påpekade att det är viktigt att *ta på sig yrkeskläder* för att kunna vara en professionell pedagog. Genom att pedagogen intar en neutral ställning innan de går in i barngruppen menar hon. Inte lägga värderingar i barnens beteende utan möta varje barn där de befinner sig socialt- och kunskapsmässigt (Deweys 1999; Vygotskij 2001).

7.2 Metoddiskussion

Studiens syfte var att ur pedagogers perspektiv få förståelse för hur barnen blir bemötta enligt riktlinjerna om *normer och värden* i Lpfö 98 (Skolverket 2010). Vi använde oss av en kvalitativ forskningsmetoden för att belysa hur pedagogerna upplever sin relation till barn i förskolan. (Ahrne 2011). Det här valet kändes rätt då vi kunde synliggöra pedagogernas syn på vårt syfte och frågor genom observationer och skriftliga intervjuer (a.a.)

Genom att studera helheten med inifrånperspektiv på förskolan med hjälp av observationer fick vi hjälp att se pedagogen i kontexten på förskolan i aktivitet (Pike 1954). Fangen (2005) menar att en deltagande observation är en metod som oftast används i kombination med andra metoder. Vi gjorde observationer i 3-4 arbetslag vardera under vårterminen. Observationerna varade i cirka 30 minuter och vi fokuserade på respondenters agerande i förhållande till barn och våra frågeställningar.

För att kunna dra en starkare slutsatser i vår kvalitativa studie använde vi oss av skriftliga intervjufrågor (se bilaga 1) med semistrukturerade frågor vilket innebar att vi ställde samma skriftliga frågor till alla respondenter (Patel & Davidsson 2011). Genom denna triangulering ökar vi trovärdigheten i studien (Repstad 2007).

När resultatet analyserades ifrågasatte vi resultatet. Hade det sett annorlunda ut om respondenter och observatörer varit okända för varandra. Om vi gjort ljudinspelningar av observationer vilket Patel och Davidsson (2011) förordar. Då hade det funnits större möjligheter att få med allt som händer under observationstillfället (a.a.). Vidare förmodades att svarsfrekvensen på de skriftliga intervjuerna skulle varit högre. Då vi berättat att svaren på den skriftliga intervjun lämnades in anonymt. Emellertid fann vi det förvånande att många inte svarade på den skriftliga intervjun. Vilket kan bero på att respondenterna hade för stort utrymme att skriva ned sina svar på och kan hindrat respondenter från att svara. Eller att vi som forskare har en nära relation till respondenterna. Av de inkomna svaren i den skriftliga intervjun tolkar vi att respondenter förstått våra skriftliga intervjufrågor olika. Våra skriftliga intervjufrågor var öppna vilket kan vara anledning till att respondenter tolkat frågorna på olika sätt. Vi har fått olika former av svar på frågorna i förhållande till läroplanens riktlinjer om *normer och värden*. I efterhand funderade vi på om en pilotstudie hade kunnat hjälpa oss att utforma frågor på ett annat sätt. Försök gjordes till pilotstudie för vår studie. Dessvärre besvarade inte respondenterna frågorna i pilotstudien. Det tolkades som om respondenterna hade ont om tid för att prioritera vår pilotstudie. Vidare har tankar om följdfrågor kommit upp. Kunde det ha givet ett större arbetsmaterial i den skriftliga intervjun. Å andra sidan var det skriftliga intervjumaterialet hanterbart som det var.

Efterforskning av litteratur gjordes utifrån koppling till vårt syfte. Vi satte oss in i historiken och tidigare forskning kring *normer och värde*. Det för att läsaren och vi själva skulle få förståelse i hur pedagoger bemöter barn och vilken människosyn som funnits och finns i förskolans verksamhet.

Under analysens gång har vi gått tillbaka till syftet för att vara säkra på att vi har en röd tråd genom arbetet vilket leder oss till vissa ordval som återkommer ofta i studien. Och att pedagoger har stort inflytande på barns aktiviteter under dagen på förskolan. Bemötande, diskussion, respekt, pedagogers makt och dialog är ord som pedagoger och tidigare forskning på ämnet återkommer till.

Vi som forskare har varit eniga om hur litteraturen skulle tolkas och dess betydelse. Vi har tillsammans sammanställt studiens alla delar. Det anser vi styrker vår trovärdighet då materialet är gemensamt genomarbetat ett flertal gånger via Skype. Vi har haft kontakt med vår handledare via mail och Skype.

8 Slutord

När vi började vår studie hade vi en tanke om att pedagoger har stor makt och påverkar barns dag i förskolan. Det har studien bekräftat, och dessutom har tanken förstärkts.

Utifrån svaren som inkommit i de skriftliga intervjuerna och vårt resultat av observationer kan vi sammanfatta studien med att pedagoger i verksamheten har stor makt och styr barn.

Vi har också upplevt att barnen blir bemötta på olika sätt. I vissa fall i våra observationer har pedagoger fört diskussion med barn för att få barnen delaktiga i verksamheten. Det visar på professionella pedagoger som har situationsförståelse.

De verktyg som pedagoger kan använda sig av för att göra det lättare för barn att vara barn är:

- att diskutera och reflektera läroplanen i förhållande till barnen.
- att göra barn delaktiga i verksamheten på förskolan.
- att föra dialog och diskussioner med barn.
- att respektera barn och deras eget värde.
- att bemöta barnen med tanke på att pedagogen har en maktposition gentemot barn.

Ord som respekt, bemötande, makt är viktigt att diskutera. Vi förstår att pedagoger har olika synpunkter på vad dessa ord står för. Det vi har med oss i ryggsäcken påverkar också hur vi ser på bemötande, respekt, makt har vi fått kunskap om.

Orlenius (2001) hävdar att det inte finns någon fast tolkning av vad etik och moral står för. Vi har sett att *normer och värde* är något som pedagoger upplever som svårtolkat. Pedagoger ansåg att *normer och värden* är viktigt. Det är en process som alltid finns med eller bör diskuteras kontinuerligt enligt pedagoggrupp A och B.

Genom att titta på resultatet av studie blev vi medveten om hur viktigt det är med bemötande och pedagogens förståelse för sin maktposition. Pape (2001) uttrycker det så här, *det är inte alla vuxna som gör det lika lätt för barnen att vara bra barn.* (a.a. s. 11) och vi upplever det vara sant. Därför har vi döpt vår studie till: *Så kan pedagoger göra det lättare för barn att vara barn.*

8.1 Förslag till fortsatt forskning

Göra en kvalitativstudie med observation och muntliga intervjuer. Gör studien på förskolor där respondenter och barn inte är kända för forskaren sedan tidigare. Pedagoger i vår studie hävdar att barnen är med och bestämmer i förskolans verksamhet. Vi menar att det vore intressant att forska om barn är med och bestämmer på förskolan eller är det en övertolkning av pedagogerna.

Källförteckning

- Ahrne, Göran, Ahrne, Göran & Svensson, Peter (2011). *Handbok i kvalitativa metoder*. 1. uppl. Malmö: Liber
- Allwood, Carl Martin (red.) (2004). *Perspektiv på kvalitativ metod*. Lund: Studentlitteratur
- Andersson, Marie & Thunell, Margitha (2010). *Hela dagen lång? En studie från Örebro universitet*. Barnkonventionen – UNICEF. tillgänglig på Internet: <http://unicef.se/barnkonventionen> (20130529)
- Christesen, Ida, Fredriksson, Helen, Hamberg, Malin (2012). *Kamratkultur i förskolan. En studie om förskollärares förhållningssätt och arbetssätt*. Högskolan i Skövde
- Dewey, John (1999). *Demokrati och utbildning*. Göteborg: Daidalos
- Emilson, Anette (2008). *Det önskvärda barnet: fostran uttryckt i vardagliga kommunikationshandlingar mellan lärare och barn i förskolan*. Diss. (sammanfattning) Göteborg : Göteborgs universitet, 2008
Tillgänglig på Internet: <http://hdl.handle.net/2077/18224>
- Fangen, Katrine (2005). *Deltagande observation*. 1. uppl. Malmö: Liber ekonomi
- Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. (2002). Stockholm: Vetenskapsrådet
Tillgänglig på Internet: http://www.cm.se/webbshop_vr/pdf/etikreglerhs.pdf (20130515)
- Gren, Jenny (2001). *Etik i pedagogens vardagsarbete*. Stockholm: Liber
- Henriksen, Jan-Olav & Vetlesen, Arne Johan (2001). *Etik i arbete med människor*. 2., [rev.] uppl. Lund: Studentlitteratur
- Johannesen, Nina & Sandvik, Ninni (2009). *Små barns delaktighet och inflytande: några perspektiv*. 1. uppl. Stockholm: Liber
- Johannessen, Eva (1995). *Lille Per altfor vill, lille Kari altfor snill: barn med sosiale emosjonlle problemer i barnhage og skole*. Oslo: SEBU
- Johansson, Eva (2001). *Små barns etik*. Stockholm: Liber.
- Jonsson, Britta & Roth, Klas (red.) (2003). *Demokrati och lärande: om valfrihet, gemenskap och övervägande i skola och samhälle*. Lund: Studentlitteratur
- Karlsson, Rauni (2009) *Demokratiska värden i förskolebarns vardag*, Acta Universitatis Gothoburgensis, Diss. Göteborg: Göteborgs universitet, 2009
Tillgänglig på Internet: <http://hdl.handle.net/2077/20057> (20130515)
- Lobsien, Åsa, Persson, Anette & Persson, Jennie (2007). *En gemensam värdegrund? Förskolepedagogernas föreställning kring läroplanens övergripande mål*. En studie från Växjö universitet. Växjö Tillgänglig på internet: <http://lnu.diva-portal.org/smash/record.jsf?searchId=1&pid=diva2:205643> (20130515)
- Lindsjö, Bo (2003) i Jonsson, Britta & Roth, Klas (red.) (2003). *Demokrati och lärande: omvalfrihet, gemenskap och övervägande i skola och samhälle*. Lund: Studentlitteratur
- Lundgren, Ulf P. (1989). *Att organisera omvärlden: en introduktion till läroplansteori*. 2. [dvs. 4.] uppl. Stockholm: Utbildningsförl. på uppdrag av Gymnasieutredningen
- Olivestam, Carl E & Thorsén, Håkan (2011). *Värdegrund i förskola och skola*. Stockholm: Remus förlag
- Orlenius, Kennert (2001). *Värdegrunden - finns den?* 1. uppl. Hässelby: Runa
- Orlenius, Kennert & Bigsten, Airi (2006). *Den värdefulla praktiken: yrkesetik i pedagogers vardag*. 1. uppl. Hässelby: Runa

- Pape, Kari (2001). *Social kompetens i förskolan: att bygga broar mellan teori och praktik*. 1. uppl. Stockholm: Liber
- Patel, Runa & Davidson, Bo (2011). *Forskningsmetodikens grunder: att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. 4., [uppdaterade] uppl. Lund: Studentlitteratur
- Pike, Kenneth L. (1954). *Language in relation to a unified theory of the structure of human behavior*. Glendale: Summer Institute of Linguistics
- Proposition 1998/99:115. *På ungdomars villkor: ungdomspolitik för demokrati, rättvisa och framtidstro*. Stockholm: Regeringskansliet
- Repstad, Pål (2007). *Närhet och distans: kvalitativa metoder i samhällsvetenskap*. 4., [rev.] uppl. Lund: Studentlitteratur
- Skolverket (2002) *Att arbeta med särskilt stöd: några perspektiv*. Stockholm: Statens skolverk
Tillgänglig på Internet: <http://www.skolverket.se/publikationer?id=923>
- Skolverket (2005) *Kvalitet i förskolan: allmänna råd och kommentarer*. Stockholm: Skolverket
Tillgänglig på Internet: <http://www.skolverket.se/publikationer?id=1397>
- Skolverket (2010) *Läroplan för förskolan Lpfö 98*. [Ny, rev. utg.] Stockholm: Skolverket
Tillgänglig på Internet: <http://www.skolverket.se/publikationer?id=2442>
- Skolverket (2011) *Förskolans och skolans värdegrund: förhållningssätt, verktyg och metoder*. Stockholm: Skolverket
Tillgänglig på Internet: <http://www.skolverket.se/publikationer?id=2579>
- Skolverket (2012) *Uppföljning, utvärdering och utveckling i förskolan: pedagogisk dokumentation*. Stockholm: Skolverket
Tillgänglig på Internet: <http://www.skolverket.se/publikationer?id=2808>
- Sommer, Dion (1997). *Barndomspsykologi: utveckling i en förändrad värld*. 1. uppl. Hässelby: Runa
- Thurén, Torsten (1996). *Vetenskapsteori för nybörjare*. 1. uppl. Stockholm: Liber
- Vygotskij, Lev Semenovič (2001). *Tänkande och språk*. Göteborg: Daidalos
- Öman, Brita-Lena (1991). *Frøbels lek teori och lekgåvor*. Lund: Studentlitteratur

Bilagor

Bilaga A Följebrev

Följebrev

Vi är två universitets studerande som läser sista terminen på Lärarutbildning för verksamhet i förskola och förskoleklass på Linnéuniversitetet i Växjö. Vi skriver nu vårt gemensamma examensarbete ur kvalitativt forsknings perspektiv. I uppsatsen ingår en skriftlig intervjuundersökning på förskolor i Sverige.

Syfte

Syftet med studie är att ur pedagogers perspektiv få förståelse för hur barn blir bemötta enligt riktlinjerna om *normer och värden* i Lpfö 98.

Frågeställningar

- Hur tolkar pedagoger läroplanens riktlinjer om *normer och värden*?
- Vilket förhållningssätt utifrån *normer och värden* använder pedagoger sig av i förhållande till barn i verksamheten?
- Hur kan pedagogers perspektiv av *normer och värden* uttrycka sig i praktiken?

Vi vill därför be dig att fylla i den bifogade intervjuundersökning senast 130617 och lägga svaret i det kuvert som vi lägger på en bestämd plats på förskolan. Din medverkan är viktig för att få en stor tillförlitlighet på resultatet i intervjustudien. Du besvarar intervjuundersökning helt anonymt.

Vid eventuella frågor och oklarheter kontakta:

Ewa Paulin-Larsson på telefon 070-733 34 89.

Lena Pettersson på telefon 0733-930304

Tack på förhand för din medverkan.

Med vänliga hälsningar

Ewa Paulin-Larsson

E-postadress: eva.paulin.larsson@nykoping.se

Lena Pettersson

E-postadress: lena.pettersson@utb.kristianstad.se

